

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja Jenčič

**Joško Joras – junak ali antijunak?
Nacionalizmi v slovenskem časopisju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja Jenčič

Mentorica: doc. dr. Maruša Pušnik

**Joško Joras – junak ali antijunak?
Nacionalizmi v slovenskem časopisju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

JOŠKO JORAS – JUNAK ALI ANTIJUNAK? Nacionalizmi v slovenskem časopisju

V diplomskem delu ugotavljam, kako in v kolikšni meri so tiskani mediji v Sloveniji kot eden pomembnejših virov informacij vpleteni v reproduciranje nacionalizmov. S kritično diskurzivno analizo novinarskih prispevkov o Jošku Jorasu iz Dela in Slovenskih novic od njegovega prvega pojavljanja v časopisih leta 1998 do konca leta 2008 ugotavljam, kakšno sliko o Jošku Jorasu in slovensko-hrvaških odnosih časopisa konstruirata in posredujeta bralcem. Analiza je pokazala, da se časopisa pomembno vključujeta v reproduciranje nacionalizmov, pri čemer pa ne gre za očitno nacionalistično nagovarjanje, temveč za vsakdanje, neopazne nacionalizme, vsebovane v specifični rutinski rabi besed, načinih reprezentacij in rabi zdravorazumskega jezika. Joško Joras je sicer reprezentiran precej ambivalentno, njegov boj za južno mejo pa vedno pozitivno. Hrvati so reprezentirani izključno negativno, saj so krivični do Jorasa in slovenskega naroda nasploh, prav tako slovenska uradna politika, ki ne zagovarja dovolj slovenskih nacionalnih interesov. Delo in Slovenske novice tako ustvarjata občutek ogroženosti od Hrvatov in občutek potrebe po boju za slovensko nacionalno ozemlje.

Ključne besede: Joško Joras, Hrvati, medijski diskurz, nacionalizem, kritična diskurzivna analiza

JOŠKO JORAS – HERO OR ANTI-HERO? Nationalisms in Slovenian Press

In my diploma I have tried to find out to what extent and how is Slovenian press as one of the most important sources of information involved in reproduction of nationalisms. Using critical discourse analysis of newspaper articles from Delo and Slovenske novice in the period from Joško Joras's first appearance in newspaper in 1998 until the end of the year 2008, I have tried to find out, what picture of Joras and Slovene-Croatian relations are the newspapers constructing and mediating to their readers. The analysis confirms that the newspapers are significantly involved in reproduction of nationalism, but not in the way of obvious nationalistic addressing, but in terms of everyday, latent nationalisms, consisted in usage of specific routine words, in ways of representation and in usage of commonsense language. Joško Joras is represented in an ambivalent way, but his struggle for Slovenian southern border is always represented in a positive way. The Croats are represented in a negative way, as not being fair to Joras and the Slovene nation, and so is Slovenian official politics, which is not defending Slovenian national interests enough. Newspapers Delo and Slovenske novice are creating the feeling of threat by Croats and the need to fight for Slovenian national territory.

Key words: Joško Joras, Croats, media discourse, nationalism, critical discourse analysis

KAZALO

1 UVOD	5
2 KONSTRUIRANJE POMENA V MNOŽIČNIH MEDIJH	7
2.1 MEDIJSKE REPREZENTACIJE IN DRUŽBENA NARAVA JEZIKA	7
2.2 DISKURZ	9
2.2.1 NOVICE IN NOVINARSKI DISKURZ.....	11
2.3 MEDIJSKI DISKURZ PROIZVAJA IDEOLOGIJO.....	13
2.4 IDEOLOŠKA NARAVA NOVIC.....	15
2.5 BRALEC IN MEDIJSKI TEKSTI	17
3 NAROD – NACIJA IN NACIONALIZEM	19
3.1 NAROD KOT MODERNI POJAV	20
3.2 NACIONALIZEM KOT MODERNI POJAV	22
3.3 NAROD KOT ZAMIŠLJENA SKUPNOST.....	24
3.4 JEZIK, OZEMLJE IN PRETEKLOST – KLJUČNE DETERMINANTE NARODA	26
4 NACIONALNOST IN NACIONALIZMI V MEDIJH	29
4.1 MEDIJSKA KONSTRUKCIJA NACIONALNE IDENTITETE	29
4.2 »BANALNI NACIONALIZEM«.....	31
5 REPRODUCIRANJE NACIONALIZMOV V SLOVENSkih ČASOPISIH: PRIMER JOŠKA JORASA	33
5.1 ZGODOVINSKI PREGLED DOLOČANJA MEJE MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO	33
5.2 PRIMER JOŠKO JORAS	36
5.3 METODOLOŠKI OKVIR ANALIZE NOVINARSKIH PRISPEVKOV V SLOVENSLEM DNEVNEM ČASOPISJU.....	38
5.4 TEZE, VZOREC IN PREDMET ANALIZE	39
5.5 REZULTATI ANALIZE	41
5.5.1 JOŠKO JORAS – JUNAK ALI ANTIJUNAK?	41
5.5.1.1 BOREC ZA JUŽNO MEJO IN LASTNE PRAVICE	42
5.5.1.2 ŽRTEV	43
5.5.1.3 SLOVENEK IZ SEČOVELJ ŠT. 1	49
5.5.1.4 ŠKODLJIVEC UGLEDU SLOVENIJE V SVETU	50
5.5.1.5 POLITIČNO ANGAŽIRANA MEDIJSKA OSEBNOST.....	51
5.5.2 REPREZENTACIJE SLOVENCEV IN HRVATOV	53
5.5.3 DRUGE STRATEGIJE REPRODUCIRANJA NACIONALIZMOV.....	58
5.5.4 VIRI V NOVINARSKIH PRISPEVKIH	61
5.6 DISKUSIJA: VSAKDANJI NACIONALIZEM V DELU IN SLOVENSkih NOVICAH.....	63
6 SKLEP	66
7 LITERATURA	68

1 UVOD

Od osamosvojitve leta 1991 slovensko-hrvaške odnose zaznamuje predvsem problematika določitve nacionalnih meja. Informacije in interpretacije spornih »dejev« dobivamo predvsem iz množičnih medijev, ki poleg tega, da občinstvo seznanjajo z dogodki, le-te tudi pojasnjujejo in pomagajo pri oblikovanju mnenja. Lahko bi rekli, da ustvarjajo specifično vednost občinstva. Imajo ključno vlogo pri konstruiranju realnosti, zato je zelo pomembno, o čem in na kakšen način poročajo. V diplomskem delu poskušam ugotoviti, kako in v kolikšni meri so množični mediji v Sloveniji kot eden pomembnejših, če ne kar najpomembnejši vir informacij, vpleteni v reproduciranje nacionalizmov in konstrukcijo nacionalne identitete.

Eden ključnih elementov, ki definira posameznika, je (tudi) nacionalna identiteta, ki jo razumem kot konstrukt različnih diskurzov, tudi medijskega. Prav množični mediji nas vedno nagovarjajo kot pripadnike naroda – »nas«, Slovence, in nas razlikujejo od »drugih«, Neslovencev. Oblikujejo kategorije »mi«, »oni«, »naše«, »njihovo«, pri čemer poudarjajo »naše« pozitivne lastnosti in »njihove« negativne. Tudi narod razumem kot ideološki konstrukt, kot »zamišljeno skupnost« (Anderson 1998), ko se sicer anonimni posamezniki zavedajo drug drugega in se čutijo povezane. V diplomskem delu me zanima, v kolikšni meri slovenski časopisi sodelujejo pri ustvarjanju tega občutka povezanosti in v kolikšni meri uporabljajo nacionalistični diskurz. Pri tem se osredotočam na primer Joška Jorasa in problematiko določanja južne meje med Slovenijo in Hrvaško. Določanje meja med državami je občutljivo področje, saj je ozemlje eden ključnih elementov identitete naroda, reševanje mejnega vprašanja s Hrvaško pa eden ključnih ciljev slovenske politike.

Primer Joška Jorasa sem izbrala, ker je prav z njegovim pojavljanjem v medijih javnosti postala znana problematika določanja meje na levem bregu reke Dragonje. Joras živi v Mlinih, enem od spornih zaselkov na levem bregu Dragonje, ki si jih lastita tako Slovenija kot Hrvaška. Medtem ko je sam prepričan, da živi na slovenskem ozemlju na naslovu Sečovlje 1, so hrvaške oblasti mnenja, da je naslov Jorasovega stalnega bivališča na Hrvaškem, v Mlinih 73a. Od leta 1998, ko je kandidiral za občinskega svetnika občine Piran (in bil tudi izvoljen), se sicer s časovnimi presledki, a konstantno, pojavlja v medijih v povezavi z mejo na Dragonji. Predvsem zaradi težav, ki jih je imel vsakič, ko je domov želel prepeljati kaj, kar bi bilo treba cariniti – od pomivalnega stroja do nekaj litrov mleka. Njegova osebna zgodba je s pomočjo

medijskega poročanja postala zgodba slovenskega naroda, njegov osebni »boj« pa je postal boj za ozemlje med Slovenijo in Hrvaško. Slovenski politični vrh je bil prisiljen začeti reševati mejno vprašanje, v javnosti pa so Jorasova dejanja naletela na različne odzive.

Za lažje razumevanje najprej opredelim ključne pojme, kot so medijske reprezentacije, ideologija, medijski in novinarski diskurz. V drugem delu razložim, kako razumem koncept naroda in nacionalizma, nato pa koncepte povežem v poglavju Nacionalnost in nacionalizmi v medijih. Sledi opredelitev zgodovinskega konteksta določanja meje med državama in kratek opis primera Joras. Z definiranimi koncepti in nastavki se s pomočjo kritične diskurzivne analize nato lotevam analize vsebine novinarskih prispevkov o Jošku Jorasu v povezavi z določanjem meje na levem bregu Dragonje. S kritičnim branjem časopisnih prispevkov iz Dela in Slovenskih novic od osamosvojitve Slovenije in Hrvaške leta 1991 do konca leta 2008 skušam ugotoviti, na kakšen način je Joras reprezentiran in kakšno sliko smo lahko bralci slovenskih časopisov dobili o njem. Ob tem ugotavljam, v kolikšni meri slovenski časopisi uporabljajo nacionalistični diskurz in s tem sodelujejo pri reproduciranju nacionalizmov. V analizo so vključeni novinarski prispevki informativne zvrsti, razen pogovorne vrste, od interpretativnih zvrsti pa le člankarska vrsta, saj menim, da druge vrste terjajo posebno analizo.

Z analizo želim pokazati, da mediji pišejo zgodbe v skladu z nacionalno ideologijo, nacionalnimi interesi in družbenopolitičnim kontekstom, znotraj katerega delujejo. Poglavitna teza je, da medijske reprezentacije vsebujejo nacionalistični diskurz ter temeljijo na pozitivnem vrednotenju Jorasa kot borca za nacionalne interese in na negativnem vrednotenju »Hrvatov«. Ob tem predpostavljam, da ne gre za odkrito nacionalistično nagovarjanje, temveč predvsem za »banalni nacionalizem« (Billig 1995), ki je neopazen, vsebovan v rabi rutinskih besed in se ga sploh ne zavedamo.

Tema je za obe državi pereča že od osamosvojitve Slovenije in je ves čas prisotna tudi v medijskem diskurzu, ki oblikuje specifično vednost naroda in tako konstruira odnose med Slovenci in Hrvati. Zavedam se, da z analizo novinarskih prispevkov ne morem ugotoviti, kako jih posamezni bralci razumejo in kako vplivajo nanje, saj odgovor na to vprašanje še zdaleč ni enoznačen – interpretacija vsakega posameznika je odvisna od številnih dejavnikov, strokovnjaki na tem področju pa še vedno iščejo odgovore. Novinarske prispevke pa naslovniki kljub vsemu sprejemajo kot

verodostojne in vsaj kot težnjo k resničnosti, zato je pomembno, v kolikšni meri izražajo nacionalno ideologijo in reproducirajo nacionalizme.

2 KONSTRUIRANJE POMENA V MNOŽIČNIH MEDIJIH

Množični mediji so »tekmovalna prizorišča, na katerih različne družbene sile bijejo bitko za prevlado« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 23). So sestavni del našega vsakdana, ki po Erjavčevi in Volčičevi (1999, 10) opravljajo štiri osnovne funkcije: informacijsko, interpretacijsko, socializacijsko in zabavno. Poleg tega, da nas zabavajo in prenašajo znanje, so za nas zelo pomembni, če ne najpomembnejši vir informacij, poleg tega pa nam dogodke tudi pojasnjujejo in pomagajo pri oblikovanju mnenja.

Zavedati se moramo, da mediji ne zrcalijo preprosto svobodno dogodkov iz sveta, ampak so, kot pravi Erjavčeva (1999, 116), »subjekt vseh mogočih pritiskov«: časovnega, političnega, ekonomskega in še posebej komercialnega. Se pravi, da so vsebine, ki jih mediji podajajo, in način, na katerega to počnejo, odvisni od družbenega konteksta, v katerem mediji delujejo. Na medijske vsebine vplivajo individualni vplivi, vplivi novinarskih in medijskih rutin, organizacijski vplivi (vplivi delničarjev, vlagateljev, lastnikov, vodstva matične korporacije, direktorjev, založnikov, urednikov), zunajmedijski vplivi (tržni in tehnološki vplivi, vplivi virov informacij, virov dohodkov in vladnih virov) in ideološki vplivi (Shoemaker in Reese v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 111–112). Kot pravi Manca Košir (v Amon 1996, 4), »/m/orde ni 'ceha', ki bi se tako hitro prilagodil menjajočim družbenim kontekstom, kot je to prav novinarstvo.«

2.1 MEDIJSKE REPREZENTACIJE IN DRUŽBENA NARAVA JEZIKA

Pri definiranju koncepta medijske reprezentacije se opiram na konstruktivistični pristop in delo Stuarda Halla. Hall (2004a, 37) razume reprezentacijo kot »proizvajajne pomena konceptov, ki obstajajo v našem duhu, s pomočjo jezika. Je vezni člen med koncepti in jezikom /.../«. V procesu konstruiranja pomena torej sodelujeta dva sistema: miselni koncepti in jezik kot sistem znakov – besed, zvokov, podob. Pomen

konstruiramo in utrdimo s pomočjo kodov, ki arbitrarno določijo odnos med konceptualnim in jezikovnim sistemom (Hall 2004a, 42).

Konstruktivisti poudarjajo družbeno naravo jezika. Stvari same po sebi ne pomenijo nič, ampak mi kot družbeni akterji konstruiramo njihov pomen in z uporabo konceptualnih sistemov svoje kulture ter jezikovnih in drugih reprezentacijskih sistemov osmišljamo svet (Hall 2004a, 46). Konstruktivistični pristop temelji na strukturalističnem modelu jezika de Saussurja, ki je oblikoval semiotični pristop k problemu reprezentacije. De Saussure (v Hall 2004a, 51–52) je znak razdelil na dva elementa, označevalca (forma) in označenca (ideja, koncept), odnos med njima pa je posledica družbenih konvencij, ki so specifične v določeni družbi in v določenem trenutku. Temeljno pri proizvodnji pomena je arbitrarna narava znaka in določanje razlik znotraj jezika. To pomeni, da so znaki vedno opredeljeni v odnosu do drugih znakov v sistemu, najpreprostejši način za določanje razlike pa so binarna nasprotja. In prav razlike med označevalci so tisto, kar označuje. Po de Saussurju so znaki kulturni konstrukti, ki dobijo pomen s ponavljajočo se, naučeno, kolektivno rabo (Seiter 1987/1992, 34). Podobno razmišlja tudi Peirce, ki pa se za razliko od de Saussurja ni omejil le na analizo jezika, ampak poleg simbolnih znakov prepoznava še ikonične in indeksične (prav tam, 35).

Model je nadgradil Roland Barthes, ki je prvo, opisno, preprosto, temeljno raven poimenoval denotacija, drugo, tisto, ki je v skladu s širšimi področji družbene ideologije, pa konotacija (v Hall 2004a, 59). Barthes je menil, da konotacija zamrzuje oziroma fiksira pomene denotacije, s tem ko jim pripiše le en, ponavadi ideološki označevalec. Konotacija je zanj primarni način, preko katerega množični mediji komunicirajo ideološke pomene (Seiter 1987/1992, 40–41). Kot pravi Hall (2004b, 195), konotativni kodi dopuščajo označevanje tistih dodatno vsebovanih pomenov, ki »odrejajo družbeno dožemanje sveta v luči prevladujočih pomenskih vzorcev«. Pomembno je, da se pomen spreminja v času, zato mora sprejemanje pomena, kot pravi Hall (2004a, 53), vključevati dejaven proces interpretacije.

Če izhajamo iz semiologije, torej lahko rečemo, da je »jezik najpomembnejši mehanizem, s katerim kultura producira in reproducira družbene pomene« (Turner 2004, 339).¹ Kot ugotavljata Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 16), je odnos med jezikom in družbo »notranji in dialektičen. Jezik je del družbe, jezikovni fenomeni so

¹ Turner (1999/2004, 339) opozarja, da jezik tu ni mišljen v smislu verbalnega in pisnega, ampak kot vsi sistemi, s pomočjo katerih lahko komuniciramo.

družbeni fenomeni posebnega tipa in družbeni fenomeni so (deloma) jezikovni fenomeni«. Podobno ugotavlja Fairclough (1995, 54–55), ko pravi, da je jezik kot družbeno dejanje zgodovinsko in družbeno umeščena oblika dejanja, ki je v dialektičnem odnosu z drugimi aspekti družbenega: je družbeno oblikovan in družbeno konstitutiven.

Strukturalisti in postrukturalisti trdijo, da je jezik strukturiran v številne diskurze in da je pomen vsakega označevalca odvisen od konteksta diskurza, v katerem se uporablja (Burr 1998, 46). Tako na primer Foucaulta zanima proizvodnja vednosti prek diskurza – prek jezika in praks, namesto le jezika (Hall 2004a, 64).

2.2 DISKURZ

Kot pravita Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 17), v družbenih vedah lahko diskurz razumemo na dva načina: v splošnem smislu kot jezik »kot element družbenega življenja, ki je dialektično povezan z drugimi elementi« ali v ožjem smislu kot »način izražanja, ki daje pomen izkušnjam iz določene perspektive« – gre za rabo jezika na določenem področju (v medicini, medijih, religiji itn.).

Po mnenju socialnih konstruktivistov se diskurz nanaša na skupek pomenov, metafor, reprezentacij, podob, zgodb in izjav, ki skupaj ustvarijo določeno različico dogodka (Burr 1998, 48). Vsak objekt obdajajo številni diskurzi in vsak od njih ga poskuša reprezentirati na svoj način (prav tam, 49).

Tudi Foucault razume diskurz kot sistem reprezentacij (Hall 2004a, 65). Pravi, da se pomeni in prakse konstruirajo znotraj diskurza oziroma da imajo stvari pomen le v določenem zgodovinskem in kulturnem kontekstu. Oblast se odloči, ali bo vednost uporabljena in v kakšnih okoliščinah, uporablja pa jo za reguliranje vedenja ljudi (v Hall 2004a, 67–69). Vednosti ne proizvede subjekt, ampak diskurz. Subjekti sicer lahko proizvedejo posamezne tekste, vendar delujejo znotraj določene diskurzivne formacije in režima resnice določenega obdobja in kulture. Tudi subjekt je po Foucaultu proizveden znotraj diskurza in je lahko nosilec vednosti, ki jo diskurz proizvaja (v Hall 2004a, 76).

Socialni konstruktivisti menijo, da tisto, kar ljudje govorijo ali napišejo, niso njihova osebna mnenja in prepričanja oziroma manifestacije njihovega značaja ali njihove osebnosti, ampak manifestacije diskurzov, ki izvirajo iz diskurzivne kulture, v

kateri ti ljudje živijo. V tem smislu lahko diskurz razumemo kot referenčni okvir, kot konceptualno ozadje, v okviru katerega so določeni teksti interpretirani. Obstaja torej dvosmerni odnos med diskurzi in tistim, kar ljudje govorijo in pišejo: diskurzi se izražajo v stvareh, ki jih ljudje pišejo ali govorijo, obenem pa so te stvari odvisne od pomena, ki ga imajo v diskurzivnem kontekstu, v katerem se pojavljajo (Burr 1998, 50).

Fairclough (1995, 2) kot eden od utemeljiteljev kritične diskurzivne analize razume diskurz kot rabo jezika na določen način, kot obliko družbene prakse. Raba jezika je vedno sestavljena iz družbenih identitet, družbenih odnosov ter sistema prepričanj in znanja. To pomeni, da vsak tekst nekoliko pripomore k oblikovanju teh aspektov družbe in kulture. Raba jezika reproducira in vzdržuje že obstoječe družbene identitete, vrednote in odnose, lahko pa jih tudi transformira (Fairclough 1995, 55). Vendar pa »/r/azumevanje diskurza kot družbene prakse implicira dialektični [ali] dvosmerni odnos: na diskurzivni dogodek vplivajo razmere, institucije in družbene strukture, vendar tudi on vpliva nanje« (Fairclough in Wodak v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 18).

Kress (v Fowler 1991, 42) pravi, da so diskurzi sistematično organizirane trditve, ki izražajo prepričanja in vrednote institucij. Tako definirajo, kaj je možno povedati in kaj ne, ter podajajo pravila, dovoljenja in prepovedi družbenih in individualnih dejanj. Za Fowlerja (1991, 42) pa je diskurz družbena in institucionalna ideologija, izražena z jezikom.

Diskurzi nas določajo kot družbene subjekte v odnosu do drugih in so povezani z odnosi moči, kulturnimi, socialnimi in ekonomskimi razmerami v družbi. Določajo, kakšni so »normalni« odnosi med posamezniki ter med njimi in institucijami, določajo »resnice«, kaj se (ne) sme reči ali razmišljati (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 17). Burrova (1998, 56) pravi, da so določeni diskurzi, določeni načini reprezentacije dogodkov in ljudi sprejeti kot »resnični«, normalni, ker so v interesu dominantnih, relativno močnih družbenih skupin.

Kot opozarjata Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 18), pa diskurzi niso sestavljeni le iz jezika, temveč tudi iz določenih institucionalnih in organizacijskih praks ter diskurzivnih konstrukcij (med seboj povezanih trditev, ki določajo pomen).

2.2.1 NOVICE IN NOVINARSKI DISKURZ

»Množično-komunikacijski sistemi nikjer niso avtonomni, temveč so povsod podsistemi dominantnih sfer: politične in ekonomske« (Košir 1988, 11). Takšen položaj množičnih medijev vsekakor vpliva na odnos novinarskega diskurza do stvarnosti. Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 9) pravita, da je novinarski diskurz »v današnjem svetu eden ključnih diskurzov, v katerem potekajo boji konstrukcije družbenih skupin in drugih odnosov moči«.

Definicijo novic povzemamo po Teunu A. Van Dijku (1988, 4), ki novice razume kot obliko javnega diskurza, kot »tekst ali diskurz na radiu, televiziji ali v časopisu, ki podaja nove informacije o nedavnem dogodku«. Kot pravi Fowler (1991, 10), vse novice prihajajo iz določenega zornega kota, saj so vse institucije, ki novice producirajo, družbeno, politično in ekonomsko pozicionirane. Pomembno je, da se zavedamo, da ne postanejo vsi dogodki novice. Pri procesu nastajanja novic je pomembna selekcija dogodkov, ki bodo postali novica, na kar vplivajo številni politični, ekonomski in družbeni dejavniki (Fowler 1991, 11).

Čeprav vsak kodeks novinarske etike vključuje načelo objektivnega (s)poročanja, pa O'Brien in McComb (v Košir 1988, 11) poudarjata, da so »medijski produkti novice, ne resnice«. Ko govorimo o novicah, torej ne gre za preslikavo stvarnosti, temveč za interpretacije. Kot pravi Koširjeva (1988, 12), gre že pri dimenzijah objektivnosti novinarskega (s)poročanja (izbor sporočane stvarnosti, odnos sporočila do stvarnosti in jezikovne predstavitve sporočila) za interpretacije. »Gatekeeperji« dogodke selekcionirajo glede na pomene, oblikovane v družbenopolitičnih interpretacijah. »Za novinarsko delovanje je najpomembnejša ideološka interpretacija – kot interpretacija vladajočih ideologov in tistih, ki jim to omogočajo pa tudi onemogočajo delovanje.« (prav tam)

V teoriji medijev torej obstaja konsenz, da so novice v medijih družbeni proizvod. Gre za specifično rabo jezika, ki reflektira in določa, kaj je pomembno, in tako prispeva k konstruiranju dominantne ideologije, skozi katero občinstvo percipira realnost. Po Hallu (v Erjavec 2001, 702) so »novice končni produkt kompleksnega procesa, ki se začne s sistematičnim razvrščanjem in izbiranjem dogodkov in tem glede

na družbeno konstruiran set kategorij«, ki jim pravimo »novičarske vrednosti«² in glede katerih obstaja družbeni konsenz.

Toda po Fowlerjevem mnenju (1991, 19) mora biti dogodek poleg tega, da izpolnjuje (vsaj nekatere) pogoje novičarske vrednosti, viden v določeni luči reprezentacije – zato selekcija vključuje ideološko interpretacijo. Selektivna (ne)raba informacij je poleg stereotipne prezentacije in kategorizacije družbenih skupin ter kolonizacije zdravorazumskega jezika pomembna strategija konstruiranja dominantne reprezentacije družbenih dogodkov. Kredibilnost in avtentičnost novic temeljita na predstavitvi dejstev. Novičarski diskurz je določen z dejstvi, ki so tam, ki so bila izbrana, vendar tudi s tistimi, ki jih ni tam, ki niso bila izbrana, da bodo predstavljena (pa čeprav obstajajo) (Erjavec 2001, 703).

Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 100) opozarjata, da se novinarstvo danes srečuje s krizo avtonomije in krizo profesionalne etike. Čeprav naj bi bili novinarji pri svojem delu avtonomni, se morajo ves čas podrežati birokratskim rutinam, prav tako pa njihovo avtonomijo ogroža politični, gospodarski ali družbeni nadzor. Ali kot pravi Hallin (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 100): medije moramo pojmovati kot »hibridne institucije« – ekonomske, politične in kulturno-profesionalne. O krizi profesionalne etike govorimo, ker imajo pred etično presojo dobičkonosne novinarske presoje pogosto prednost (Erjavec, Poler Kovačič 2007, 101).

Danes nekateri teoretiki govorijo o tržno naravnem novinarstvu, ko novinarstvo ni več dejavnost za obče dobro, ampak ekonomski sferi podrejena dejavnost, pogosto prepletena s politično, bralec je razumljen kot potrošnik, novica pa kot proizvod. Novinar ima pasivno vlogo pri zbiranju informacij, saj zunanji viri za svoje lastne namene razkrijejo dogodek, to pa pomeni, da je korist vira pomembnejša od koristi javnosti. Iz teh informacij ustvarjalci novic izberejo najbolj dobičkonosne. Novinar kot subjekt se umika, njegovo vlogo pa prevzemajo lastniki kapitala in nosilci

² Johann Galtung in Mari Ruge (v Košir 1988, 35–36) v svojem delu navajata naslednje dejavnike novičarske vrednosti: pogostost; mejnost, prag; jasnost, nedvoumnost; mnenjska smiselnost; skladnost, konosanca, predvidljivost, želenost dogodka; nepričakovanost, nepredvidljivost, redkost dogodka; kontinuiteta; kompozicija mešanja različnih vrst dogodkov (ravnotežje); zveza z elitnimi narodi; zveza z elitnimi osebnostmi; poosebljenost; negativnost. Koširjeva (1988, 35) navaja tudi ugotovitve Schultz, ki je dejavnike novičarske vrednosti združil v šest skupin: status (nosilec dogajanja), relevantnost, valenca, konosanca (navezovanje na že znano), identifikacija (bližina dogajanja) in dinamika dogajanja.

politične moči, ki medijem dostavljajo dogodke, ustvarjajo psevdodogodke³ in pripravljajo besedila (Erjavec, Poler Kovačič 2007, 109–111).

McNair (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 134) govori o družbenih determinantah novinarstva, ki so: profesionalna kultura in organizacijski pritiski, ekonomski pritiski, politični pritiski, taktike virov informacij in tehnološke možnosti in omejitve. Poleg tega Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 147) opozarjata, da imajo »navadni državljani« precej manjši dostop do medijskega diskurza (izjema so pisma uredniku in primeri, ko postanejo predmet upovedovanja), zato je novinarstvo zaveznik uradnih virov, ki so del formalne strukture oblasti v družbi.

2.3 MEDIJSKI DISKURZ PROIZVAJA IDEOLOGIJO

Medijske reprezentacije nosijo (tudi) ideološki pomen. Kot pravijo Grossberg in drugi (1998, 182–183), so danes mediji kot najpomembnejši proizvajalci pomenov ves čas vpleteni v produkcijo ideologije. Z določenim načinom reprezentiranja, videnja in razmišljanja o dogodkih ter s postavljanjem meja, kaj lahko razumemo kot možno, mediji postanejo ideološka institucija.

Koncept ideologije, ki izhaja iz ekonomske ureditve družbe in pomeni dominantni pogled na svet, ki upravičuje družbene neenakosti, je razvil Karl Marx. Toda klasični marksizem⁴ pojem ideologije omejuje le na razredne odnose. Ross Ballaster s sodelavci (2004, 251) pa opozarja, da se ideologija nanaša »na odnose med različnimi vrstami močmi: diskurzivno, ekonomsko in družbeno močjo«.

Antonio Gramsci je uvedel pojem hegemonije, ki jo lahko razumemo kot boj za pomene. Gre za nenehno pridobivanje privolitev ljudi glede vladajočega družbenega reda, saj se dominantna ideologija ves čas sooča z odpori. Ena od strategij je oblikovanje »zdravega razuma« – če so ideje vladajočega razreda sprejete kot zdravorazumske, je njihov ideološki namen dosežen, ideološko delo pa prikrito (Erjavec

³ Psevdodogodki so dogodki, ustvarjeni posebej za objavo v množičnih medijih (Drame v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 110).

⁴ Klasični marksizem vidi družbo v smislu superstrukture: primarni in glavni dejavnik organizacije družbe je materialna oziroma ekonomska baza, kjer se razvijajo osnovne razredne identitete in ekonomski odnosi. Nastajajo razredne razlike glede na lastništvo proizvodnih sredstev, to pa definira družbeno nadstavbo/superstrukuro, ki vključuje ureditev političnih in zakonodajnih sistemov, kulture in ideologije. Dominantni interesi so torej definirani z materialnimi interesi in z lastništvom proizvodnih sredstev, ki se izražajo in manifestirajo v organizaciji družbene nadstavbe (White 1987/1992, 164).

in Poler Kovačič 2007, 22). Pri hegemoniji gre za konsenz, ki ga dominantne družbene skupine aktivno skušajo doseči s pogajanjem, s strategijami moralnega in intelektualnega vodenja družbe s podrejenimi družbenimi skupinami (Storey 2003, 49–50).

Z vidika hegemonije ideološka kritika ugotavlja, da mediji služijo kot forum za pogajanje med pomeni, čeprav dominantni interesi prevladujejo večino časa in celo omejujejo vrsto med seboj tekmujočih glasov. V podobnem smislu ideološka kritika za množične medije uporablja pojem »koncert glasov« – mediji delujejo tako, da vzdržujejo in podpirajo dominantno družbeno-kulturno ideologijo, dopuščajo pa, da ta ideologija vključuje vrsto vrednot in stališč, ki pa nikoli niso ekstremna (White 1987/1992, 168).

Socialni konstruktivisti definirajo ideologije kot sisteme pomenov, v okviru katerih ljudje živijo v realnosti oziroma živijo odnos do realnosti. Resničnost ideološke izjave se zdi očitna, naravna in zdravorazumska. Največji in najpomembnejši učinek ideološke reprezentacije je konstrukcija naših osnovnih izkušenj o svetu (Grossberg in drugi 1998, 191–192). Glavni zagovornik te teorije je bil Louis Althusser, ki definira ideologijo kot sistem reprezentacij, v katerem ljudje živijo svoje namišljene odnose z realnimi pogoji obstoja. Svet, v katerem človek živi, je določen z ideološkimi izkušnjami (v Grossberg in drugi 1998, 192). Po Althusserju (v Ballaster in drugi 2004, 252) ideologijo, kljub temu da izhaja iz načina proizvodnje, proizvajajo človeški subjekti, skozi katere se tudi manifestira. Človeški subjekt torej ni danost, ki mu ideologija pere možgane in ga zavaja z lažnimi predstavami o realnosti, temveč ima vsebino, ki jo dobi z umeščanjem v družbeno formacijo⁵, ki nas prepozna prek ideoloških aparatov države (družina, izobraževanje, cerkev, množični mediji). Za vsem tem stojijo represivni aparati države (policija, vojska, pravni sistem, državno kaznovanje). »Realnost« oblikujejo koncepti in kategorije jezika, razlika pa je osrednji kriterij.

Kritična diskurzivna analiza sprejema definicijo ideologije po Van Dijkju (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 21), ki definira ideologije kot »sisteme idej« v simboličnem polju znanja, ki služijo kot legitimacija ali upor proti moči, tipično pa so

⁵ Po Althusserju je družba sestavljena iz različnih, medsebojno povezanih (a vseeno relativno avtonomnih) družbenih in intelektualnih sfer, med katerimi so najpomembnejše ekonomska (oblika produkcijskih sil in produkcijskih odnosov), politična in ideološka (sistemi reprezentacije – podobe, miti in ideje, v katerih posamezniki izkusijo in izrazijo svoj odnos do materialnega sveta). Te tri sfere skupaj tvorijo družbeno formacijo (White 1987/1992, 168).

izražene in reproducirane skozi jezik. Čeprav se ideologije izražajo skozi različne družbene prakse, ima jezik najpomembnejšo vlogo, še posebej ko gre za pridobivanje članov, argumentiranje svoje ideologije, prepričevanje drugih. Erjavčeva in Poler Kovačičeva (prav tam) nadaljujeta, da so »i/deologije reprezentacije vidikov sveta, ki prispevajo k oblikovanju in vzdrževanju odnosov moči, dominacije in izkoriščanja«, in nadalje povzemata Jonesa, ki meni, da ne gre le za kakršenkoli sistem vedenja, temveč za »način razmišljanja, v katerem so v določenem zgodovinskem trenutku eksploativne oblike družbene organizacije reprezentirane kot zunanje, naravne in nujne ali 'racionalne'« (prav tam). Ideologija kot ogrodje družbenih prepričanj organizira družbeno reprezentacijo in družbene prakse ter jih regulira.

Diskurzi delujejo ideološko, saj nevtralizirajo neenake odnose moči. Prevladujoči poskušajo postati z lastno promocijo in diskreditacijo alternativnih diskurzov. Ko enkrat postanejo hegemonični, se njihov jezik, termini in ideje v javni razpravi uporabljajo prevladujoče (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 23). Moč diskurza se kaže kot sposobnost, da si ob pomoči ideoloških prvin pridobi privolitev ljudi in tako dobi status zdravega razuma ter legitimira obstoječe družbene odnose (prav tam, 24–26).

Ferguson (1998, 44–45) pravi, da moramo ideologijo razumeti kot živ odnos in ne kot niz prepričanj – razumeti jo moramo kot odnose moči in podrejanja, ki so družbeno in zgodovinsko pozicionirani in ki se spreminjajo. Poleg odnosov produkcije in danih družbenih form moramo upoštevati tudi diskurze, jezikovne strukture in prakse komuniciranja v medijih. V medijih vidi »pluralnost dominantnih diskurzov« (prav tam, 41): mediji nam ponujajo zemljevide in kode, ki nam pomagajo izvedeti več o svetu in nam ga tudi pomagajo razumeti. Tekstov ne razumemo vsi enako, je pa namen usmeriti občinstvo k preferiranemu razumevanju.

2.4 IDEOLOŠKA NARAVA NOVIC

Hall (2004b, 199) pravi, da pri označevanju v novicah ločimo dva vidika: novičarsko vrednost in ideološko raven. Pri novičarski vrednosti gre za »elaboracij/o/ zgodbe /.../ v luči profesionalne ideologije novic – zdravorazumsko razumevanje, kaj sestavlja novice v časnikarskem diskurzu« – in pripada diskurzu časnika, novinarjem in institucionalnemu aparatu ustvarjanja novic. Ideološka raven pa je »elaboracija zgodbe

v obliki njenih konotiranih tem in interpretacij« in pripada sferi moralnopolitičnega diskurza v družbi.

Novičarske vrednosti se sicer kažejo kot niz nevtralnih, rutinskih praks, vendar jih moramo, kot pravi Hall (2004b, 202), dojemati kot ideološke strukture – kot posebne oblike formalizacije in operacionalizacije »ideologije novic«, ki »silijo h konsenzu vedenja o svetu«. Tudi Hartley (1989, 80–81) pravi, da novičarske vrednosti niso naravne niti nevtralne, ampak so ideološki kod, ki vidi svet na določen način in novinar ne more ubežati njihovi institucionalizirani moči.

Časniki vsak dan povzemajo že znano – gre za »niz zdravorazumskih konstrukcij in ideoloških interpretacij o svetu, ki spaja družbo na stopnji vsakdanjih prepričanj« (Hall 2004b, 203). Podobno trdi Erjavčeva (2001, 702), ki pravi, da mediji z uporabo »zdravorazumskega« jezika naturalizirajo dominantno razumevanje sveta in prispevajo k ohranjanju takšnega dominantnega razumevanja. Tudi Fairclough (1995, 44–45) meni, da medijske reprezentacije delujejo ideološko, večkrat implicitno kot eksplicitno – z določeno rabo jezika, ki je naturalizirana in samoumevna. Temu se pridružuje tudi Fowler (1991, 4), ki pravi, da je novica jezikovna reprezentacija sveta v smislu konstrukcije – ker je jezik semiotični kod, vzpostavlja strukture vrednot in oblikuje vzorce. Vsak jezikovni izraz v tekstu je tam zaradi nekega razloga – vedno obstajajo različni načini, da povemo eno in isto stvar, in ravno te razlike nosijo ideološki pomen.

Kot pravi Fowler (1991, 42), so ideološke paradigme del sistematičnega skupka vrednot, ki odgovarjajo ekonomskim in institucionalnim potrebam časopisov in njihovih lastnikov. Vrednote, ki že obstajajo v družbi, se reproducirajo v diskurzivni interakciji med časopisnim tekstom in bralcem. Naloga časopisnih člankov je ideološka: institucionalni koncepti morajo postati osebne misli (Fowler 1991, 46–47).

Lutharjeva (1998, 233) govori o politični naravi novic, saj dajejo prednost določenim stališčem in interpretacijam pred drugimi, določenim področjem realnosti pred drugimi, predvsem pa zato, »ker določene kulturne konstelacije vzpostavljajo kot naravne, druge pa postavljajo zunaj zdravorazumskega vrednotnega sistema«. V tem smislu lahko ideologijo definiramo kot zdravorazumsko interpretacijo o svetu.

Ideološka kritika opozarja, da je treba tekste analizirati v smislu neenotnosti in nasprotij, ker kodi narativne in vizualne zgradbe v določenih trenutkih pridejo v konflikt, ti konflikti pa omogočajo številne različne interpretacije. V tem primeru govorimo o ideološki problematičnosti teksta, ki pomeni polje reprezentacijskih

možnosti, ki jih ponuja tekst, in strukturiranje tem na specifičen način (White 1987/1992, 182). Čeprav teksti dopuščajo več možnih pomenov in interpretacij, je njihovo število omejeno, poleg tega pa različne interpretacije nadzoruje določena hierarhija, ki preferira določene razlage.

Vendar pa je ideološki vidik medijev le eden izmed mnogih (ne smemo pozabiti na njihovo informativno, zabavno, izobraževalno ... vlogo), ki je enkrat bolj, drugič manj izpostavljen (Fairclough 1995, 47–48).

2.5 BRALEC IN MEDIJSKI TEKSTI

Na tem mestu velja opozoriti na odnos med medijskimi teksti in občinstvom. O vplivu množičnih medijev je bilo narejenih veliko raziskav, a še vedno težko z gotovostjo trdimo, kakšen je njihov učinek. Kot pravi Lutharjeva (2002, 300), ki sicer govori o televizijskem občinstvu, med teoretiki družbenih ved prevladuje prepričanje, da ne gre za manipulacijo z gledalci, ampak za recepcijo sporočil, pomen teksta pa se oblikuje v srečanju med tekstom in bralcem.

Fowler (1991, 43) pravi, da imajo bralci (včasih čisto nezavedno) aktivno vlogo pri branju časopisov. Vsak bralec ima določeno kulturnozgodovinsko shemo – nezavedno vedenje, znanje, ki ga deli skupina ljudi in človeku pomaga pri razumevanju sveta. Te sheme (stereotipi, prepričanja itn.) imajo velik pomen pri percepciji pomenov, ki morajo biti med seboj skladni. Fowler (1991, 60) je prepričan, da tekst soustvarjata avtor in bralec teksta, in sicer s pogajanjem med pomeni in naravo jezika na osnovi bolj ali manj skupnega znanja, skupne družbe in jezika samega.

Ferguson (1998, 132) trdi, da moramo pri raziskovanju časopisnih reprezentacij predpostavljati, da je »medijski diskurz fluiden, pogosto kontradiktoren in le eden izmed elementov v ideološkem oblikovanju občinstva oziroma družbe«. Bralci vzpostavljajo odnos do časopisa in reprezentacij v določenem družbenem kontekstu, znotraj katerega živijo in ki vključuje njihov spol, starost, delovno mesto, kje živijo itn. Fairclough (1995, 33) uvaja koncept zaloge vednosti (»members' resources«), ki ga sestavljajo štiri dimenzije: poznavanje jezikovnih kodov, poznavanje pravil jezikovne rabe, vedenje o situaciji in vedenje o svetu. S tem opozarja, da bralci aktivno interpretirajo vsebine skozi proces primerjanja značilnosti teksta z reprezentacijami, ki jih imajo zapisne v spominu.

Tudi Fiske (2004, 171) ugotavlja, da tekste beremo v skladu z našimi referenčnimi okviri. Tekst kot pomen se proizvaja v trenutku branja in ne v trenutku pisanja. Podobno razmišlja tudi Barthes (v Ballaster in drugi 2004, 255), ko govori o intertekstualnem branju: razumevanje teksta je utemeljeno in strukturirano z uporabo drugih tekstov in prejšnjim bralčevim razumevanjem.

Po Hallu (v Ballaster in drugi 2004, 256) vsak kulturni tekst bralcu ponuja več pomenov, toda bralec ne more izveči kateregakoli pomena. Načini branja ponujajo »vzorec 'prednostnih' možnosti, skupaj s 'prednostnim' institucionalnim, političnim in ideološkim redom. Takšno privilegirano branje legitimira obstoječe neenakosti, kar se kaže v normativnem vplivu na potrošnika, toda bralec ga lahko zavrne«. Hall (v Newcomb in Hirsch 2002, 309) navaja tri osnovne načine interpretacije, ki se ujemajo s politično usmerjenostjo posameznika: dominantno branje (posameznik sprejema določeno ideološko strukturo), opozicijsko branje (zavrača osnovne vidike strukture) in pogajalsko branje (ustvari osebno sintezo). Ideološki diskurz dogodku pripisuje »ideološko branje« ali interpretacijo (Hall 2004b, 206).

3 NAROD – NACIJA IN NACIONALIZEM

Musek (1997, 174) narod oziroma nacijo definira kot »etnijo, ki je dosegla raven samorefleksije (samoozaveščenosti) in ki je dosegla državnost, ali pa si vsaj zavestno prisvaja pravico do državnosti in ima tudi možnost, da to pravico uresniči«. Tudi Rizman pojem naroda enači s pojmom nacije. Zanj je narod oziroma nacija »politično ozaveščena etnija oziroma etnija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti. Ideologijo, ki postavlja ta zahtevek, moremo označiti z nacionalizmom« (Rizman 1991, 18). Pojem »nation« sicer v slovenski jezik lahko prevedemo kot narod ali nacijo. Navadno je razlika med enim in drugim konceptom država: narod postane nacija, ko dobi svojo samostojno državo (Južnič 1993, 265). Pojem nacije v smislu enačenja države in naroda je zaživel v 17. stoletju s francosko revolucijo, ko se je suverenost vladarja prenesla na ljudstvo oziroma državljane in dobila predznak kolektivne suverenosti (prav tam, 307).⁶ Ideja nacije se je pogosto utemeljevala z nacionalističnimi ideologijami, kar je pripeljalo do nacionalizma (prav tam, 308). Nacionalistična ideologija vedno spremlja nacionalno idejo – pravzaprav se takšna ideologija lahko izoblikuje, še preden se nacionalna ideja ustali, še posebej takrat, ko etnija ali narod še nista dosegla državnosti (prav tam, 315).

Alter (1991, 233) ugotavlja, da je temeljnega pomena za narod nacionalna zavest, ki jo definira kot »občutek pripadnosti politični in družbeni skupnosti, ki predstavlja /.../ narod, organiziran kot državo«. Družbene skupine lahko nacionalno zavest definirajo pozitivno v smislu spodbujanja skupnih znakov (jezik, kultura, religija, politični cilji, zgodovina) ali negativno v smislu razlikovanja od svojih sosedov. Nacionalno zavest se vedno lahko usmeri proti »sovražnemu« narodu, še posebej kadar gre za boj za lastno nacionalno državo (prav tam, 233–234). Nacionalno zavest in oblikovanje naroda lahko pospeši tudi država. Oblikovanje naroda se tako pogosto odvija v okviru državnih meja, nacionalna zavest pa si postavi za cilj dejanske meje države (prav tam, 236).

Tudi Južnič opozarja na pomen države pri oblikovanju in uveljavljanju nacionalne ideje, saj meni, da »/k/o se v nacionalnih mitologijah govori o naciji iz kar se da daljne preteklosti, se pač misli na državo« (Južnič 1993, 313). Tisti narodi, ki niso

⁶ Južnič opozarja na problem takšnega definiranja nacije, saj niso vse države nacije. Za bolj podrobno razlago glej Južnič (1993, 308).

nastajali vzporedno z državo, so imeli težave pri oblikovanju nacionalne ideje in so morali prirediti ali pa si celo izmisliti »nacionalno zgodovino« (prav tam).

Državna pripadnost oziroma nacionalnost je »postala temeljna 'igra' sodobnega sveta« (Južnič 1993, 322). Državljanstvo posamezniku dodeli ključno identiteto – nacionalno identiteto, ki jo Musek (1997, 175) definira kot »svojestven kompleks skupnih predstav in značilnosti, s katerimi se pripadniki naroda istovetijo«. Barth (v Armstrong 1991, 42) pa ugotavlja, da skupine same sebe ne definirajo glede na svoje lastne značilnosti, ampak s primerjanjem z »drugimi«, »tujci«, torej z izključevanjem. Verderyjeva (1996, 229) pa je prepričana, da nacionalna identiteta obstaja na dveh ravneh: individualni občutek posameznika, da je nacionalen, in identiteta kolektivne celote v odnosu do drugih kolektivitet.

Narod je torej osnova za razvoj nacije in nacionalizma. Nekateri teoretiki ga definirajo kot moderen pojav, namišljen konstrukt, ki zraste v glavah političnih elit za zadovoljitev in legitimnost njihovih političnih ciljev, za druge pa je realni, naravni zgodovinski proces. Slednji trdijo, da imajo narodi opraviti s prvinskimi vezmi, kot so občutja sorodnosti in razširjene družine (Rizman 1991, 20). Sama narod in nacionalno identiteto razumem kot moderni pojav, ki je družbeno konstruiran, tudi preko množičnih medijev.

3.1 NAROD KOT MODERNI POJAV

Breully (1996, 151) opozarja, da se nacionalna identiteta in nacionalistične predpostavke res opirajo na preteklost, toda pogosto to ni objektivna preteklost, ampak izmišljeni miti. Pogosto temelji na skupnem jeziku, ki pa politični pomen dobi šele z institucionalizacijo (uporaba v pravu, ekonomiji in politiki) in standardizacijo (za namene zbiranja, sodstva), z razširitvijo trga in s srečevanjem različnih jezikov na enem kraju, z razvojem tiska in množičnim izobraževanjem in je kot tak moderen pojav. Jezik postane pomemben ne zgolj kot predstavnik nacionalne kulture in spomina, temveč tudi kot stvar političnih, ekonomskih, pravnih in izobraževalnih interesov (prav tam, 152). Poleg tega so skoraj vse najpomembnejše institucije, ki konstruirajo, ohranjajo in posredujejo nacionalne identitete, moderne: parlamenti, popularna literatura, sodišča, šole, delovni trgi. Edini dve premoderni instituciji, ki bi lahko imeli takšno vlogo (dinastije in cerkve), imata ambivalenten odnos do etnične identitete. Gibalo etnične

identitete sta postali šele, ko so prišli v konflikt z drugimi cerkvami in dinastijami (prav tam, 154).

Kot pravi Todorov (1991, 145), so najpomembnejše družbene skupine, katerim posamezniki pripadajo, etnične entitete oziroma kulture (skupnosti, ki govorijo isti jezik, živijo na istem območju, imajo skupni spomin in iste običaje) in politične entitete oziroma države (skupnosti, ki nam zagotavljajo pravice in nalagajo dolžnosti). Narod je hkrati politična in kulturna entiteta, ki je bila v Evropo vpeljana v moderni dobi. Narod kot kultura pogosto sovпада z narodom kot državo, ozemljem, ki je od drugih ločeno s političnimi mejami. Ker obstaja narodna kulturna zavest, si politična avtonomija lahko utre pot, prav tako pa država kulturi lahko omogoči potrditev in razcvet.⁷ Todorov (prav tam, 148–149) v političnem smislu ločuje dva pomena naroda: notranji – narod kot prostor enakosti proti kraljevim in božjim pravicam (s francosko revolucijo narod nadomesti kralja) in zunanji – narod kot nasprotje drugemu narodu. Kot pravi Todorov (prav tam, 149), »/p/rav srečanje različnih pomenov – notranjega in zunanjega ter kulturnega in političnega – je ustvarilo narod in nacionalizem, ki sta tipični *moderni* entiteti.«

Alter (1991, 232) narod razume kot »družbeno skupino /.../, ki se je na podlagi različno nastalih zgodovinskih, jezikovnih, kulturnih, religioznih ali političnih pogojev začela zavedati svoje nerazdruženosti, enotnosti in posebnih interesov«, in zahteva »pravico do politične samoodločbe ali pa jo je z nacionalno državo že realizirala«.

Mnogi narodu pripisujejo, da je družbeno konstruiran. Že Renan je v svojem znanem spisu leta 1882 narod razumel kot družbeno konstruirano in vrednoteno resničnost, ko je poudaril, da narod niso le objektivne značilnosti, kot so geografija, rasa, jezik itn., ampak je za obstoj naroda bistvena volja posameznikov, ki delujejo sporazumno. Narod je »vsakodnevni plebiscit, živeči duh, duhovni princip« (Renan v Tyriakian in Nevitte 1991, 268).

Za Hrocha (1996, 79) je narod »velika družbena skupina, integrirana s kombinacijo različnih vrst objektivnih odnosov (ekonomskih, političnih, jezikovnih, kulturnih, religioznih, geografskih, zgodovinskih) in njihovih subjektivnih odsevov v kolektivni zavesti«. Ključni za proces nastajanja naroda so predvsem spomin na skupno preteklost, kot usoda skupine, goste jezikovne in kulturne vezi, ki omogočajo visoko

⁷ Vendar pa Todorov (1991, 148) opozarja, da sta koncepta neodvisna: kultura ni nujno nacionalna, država pa ne zadošča in ni nujna za obstoj kulture.

stopnjo družbene komunikacije, in koncept enakopravnosti vseh članov skupine, organizirane v civilno družbo.

V Evropi je proces nastanka narodov potekal v dveh različnih fazah. Prva se je začela v srednjem veku in je vodila v kapitalistično ekonomijo in civilno družbo ter zagotovila začetek druge faze v 19. stoletju. V večjem delu Zahodne Evrope se je moderna civilna družba razvila iz fevdalnega režima vzporedno s konstruiranjem nacionalne države kot skupnosti enakopravnih državljanov pod dominacijo ene etnične kulture. V večjem delu Vzhodne Evrope pa se je proces nastajanja narodov začel, ko se je določena skupina nedominantne etnične skupnosti začela zavedati lastne preteklosti in tradicije ter potenciala za nastanek lastnega naroda in ustanovila nacionalno gibanje (Hroch 1996, 79–80). Moderni proces nastajanja naroda se je začel z zbiranjem informacij o preteklosti, jeziku in navadah nedominantnih etničnih skupin. Za začetek tega procesa so ključni trije dejavniki: družbena in/ali politična kriza starega reda, pojav nezadovoljstva pomembnega dela prebivalstva in izguba vere v tradicionalne moralne sisteme, predvsem religiozne. Kot pravi Horch (1996, 84–88), so nadaljnji pogoji za nastanek naroda družbena mobilnost in komunikacija, ki ju navaja Deutsch, poleg tega pa tudi nacionalno relevantni konflikti interesov in kriza legitimnosti, povezana z družbenimi, moralnimi in kulturnimi napetostmi.

Verderyjeva (1996, 226–227) trdi, da je narod močan simbol in osnova za klasifikacijo v mednarodnem sistemu nacionalnih držav, ki opredeljuje odnos med državami in njihovimi subjekti ter med državami in drugimi državami. Je ideološki konstrukt, ključen za določanje položaja subjektov znotraj države in v mednarodnem redu.

3.2 NACIONALIZEM KOT MODERNI POJAV

Nacionalizem kot politična zavest o pripadnosti skupni kulturi se je pojavil v času nastanka nacionalnih držav in kapitalistično industrializacijo v Evropi v 18. in 19. stoletju. »Nacionalna država je tradicionalne sorodstvene vezi razširila na nešteto večjo družbeno skupino, ki se je razpoznavala v istorodni kulturi«, omogočil pa jo je napredek transportnih sredstev in komuniciranja (tisk) (Rizman 1991, 33).

Kot pravi Breully (1996, 170), je glavna značilnost politične modernizacije razvoj suverene države s teritorialnimi mejami kot del sistema tekmujočih držav. Gre za

družbe, v katerih so politične, ekonomske in kulturne funkcije skoncentrirane v specializiranih institucijah. Z razvojem moderne, teritorialne in suverene države se je razvila tudi težnja prebivalstva po identifikaciji z državo ali proti njej glede nacionalnih pogojev. Z razširitvijo nacionalnih držav⁸ po Evropi se je začel govoriti jezik nacionalizma. Za Giddensa (1991, 365) je nacionalizem predvsem psihološki pojav, razume pa ga kot »pripadnost posameznikov nizu simbolov in prepričanj s poudarjenimi skupnostnimi vezmi med člani političnega reda«, pogoj za nastanek nacionalizma pa je narod – »skupnost znotraj jasno razmejenega ozemlja, ki je podrejena enotni administraciji«.

Tudi Alter (1991, 221–223) se strinja, da je korenine sodobnega nacionalizma mogoče najti v poznem 18. stoletju v Zahodni Evropi in Severni Ameriki, od koder se je širil po celem svetu, v splošno jezikovno rabo pa je prišel šele sredi 19. stoletja. Kot pravi, nacionalizem obstaja kot množstvo pojavov, ki jih s to besedo označujemo, pomeni pa lahko osvoboditev ali zatiranje – pomen je odvisen od historičnega konteksta, zato je bolj primerno govoriti o nacionalizmih kot o nacionalizmu. »Nacionalizem potrebuje tako sile, ki se borijo za politično, družbeno, ekonomsko in kulturno osvoboditev, kot tudi tiste, katerih cilj je zatiranje.« (prav tam, 221)

Alter (1991, 225) nacionalizem razume kot »ideologijo in kot politično gibanje, za katera sta narod in suverena država bistveni ideji za mobilizacijo politične volje naroda ali večine prebivalstva«. Nacionalizem v tem smislu nastopa kot sredstvo za aktiviranje ali nastajanje politične solidarnosti, pojavi pa se takrat, ko se posamezniki počutijo najprej za pripadnike naroda, njihova povezanost pa je nad vsemi drugimi. Narod (ali nacionalna država) je zanje okvir, v katerem se odvija in dobi smisel njihovo življenje, identificirajo se z njegovo zgodovinsko in kulturno dediščino. Verderyjeva (1996, 227) pa pravi, da je nacionalizem politična raba simbola naroda skozi diskurz in politično aktivnost. Gre za diskurz homogenizacije, klasifikacije in diferenciacije.

Čeprav v teorijah o nacionalizmu prihaja do velikih razlik, Alter (1991, 224) opredeljuje nekatere skupne sestavine nacionalizma: zavest o edinstvenosti, posebnosti neke skupine ljudi, predvsem glede na njihovo etnično, lingvistično ali religiozno homogenost; poudarjanje skupnih družbenokulturnih norm in zgodovinskega spomina; občutek skupnega poslanstva; prezir do drugih narodov.

⁸ Nacionalna država je »niz institucionalnih oblik vladanja, s katerimi vzdržuje administrativni monopol nad ozemljem z določenimi ločnicami (mejami), njeno vladanje je določeno z zakonom in neposrednim nadzorom nad sredstvi notranjega in zunanjega nasilja« (Giddens 1991, 370).

Tudi Južnič (1993, 308–309) opozarja na ambivalentno naravo nacionalizma: če je na eni strani konstruktiven v smislu rušenja preživelih političnih sistemov in zahtev po nacionalnih pravicah, ki so bili zatirani s strani drugih nacionalizmov, je na drugi strani destruktiven s svojim povečevanjem nacionalnosti in pripisovanjem dominantnosti nad drugimi.

3.3 NAROD KOT ZAMIŠLJENA SKUPNOST

Sama se naslanjam na Andersonovo pojmovanje naroda kot zamišljene skupnosti, saj povezuje koncept oblikovanja naroda in množične medije. Po Andersonu (1998, 14) je narod »zamišljena politična skupnost – zamišljen je hkrati kot notranje omejen in kot suveren«. Zamišljen je, ker se pripadniki ne poznajo med seboj, imajo pa predstavo o povezanosti v skupnost. Narod je omejen, ker ima končne meje, za katerimi so drugi narodi, in suveren, ker temelji na želji po svobodi, ki jo zagotavlja suverena država. In je skupnost, ker poraja bratstvo in tovarištvo (prav tam, 16).

Za Andersona je narod moderen pojav, ki je nastal v 18. stoletju. Ključno vlogo pri nastanku narodov sta imela roman in časopis, ki sta s svojim razcvetom postala »tehnični sredstvi za 're-prezentacijo' tiste vrste zamišljene skupnosti, ki jo imenujemo narod« (prav tam, 34). Branje časopisa je obred, ki pa ima paradoksen značaj: dogaja se v bralčevi zasebnosti, a se vsak udeleženec komunikacije zaveda, da se tega obreda udeležuje še veliko drugih ljudi, ki jih ne pozna, a ve, da obstajajo. To predstavlja zamišljeno skupnost. S tem, ko te ljudi tudi vidimo, se »fikcija potihem in nenehno pretaka v realnost in tako ustvarja tisto posebno zaupanje skupnosti v anonimnost, ki je zaščitni znak modernih narodov« (prav tam, 45).

Narode smo si lahko začeli zamišljati, ko sta propadla religijska skupnost in dinastično kraljestvo ter ko je izpuhtelo prepričanje o identičnosti izvora sveta in človeka, neločljivosti kozmologije in zgodovine. Zaradi vpliva gospodarskih in družbenih sprememb ter znanstvenega napredka se je začelo iskanje novega načina povezovanja bratstva, moči in časa. In tiskarski kapitalizem je vse večjemu številu ljudi omogočil medsebojno povezovanje (prav tam, 45–46).

Z razvojem tiska kot blaga splošne potrošnje so postale mogoče skupnosti »horizontalno-posvetnega, časovno transverzalnega« tipa, tudi narod (prav tam, 47). Dejavnik, ki je v pozitivnem smislu omogočil zamišljanje novih skupnosti, je bila

interakcija med kapitalizmom, tehnologijo komunikacij (tiskom) in različnostjo človeških jezikov – ravno to je napomembnejše: tisk in kapitalizem sta ustvarila enojezične množične javnosti bralcev (prav tam, 53). Tiskani jeziki so tako postavili osnove nacionalne zavesti, in sicer na tri načine:

- ustvarili so poenotena polja izmenjave in komunikacije, v katerih so bralci skozi tisk zbližali in v »vidni nevidnosti oblikovali zarodek nacionalno zamišljene skupnosti«,
- jeziku so dodelili trdnost in pripomogli k nastanku podobe starodavnosti, »ki je ključni del subjektivne predstave o narodu«,
- oblikovali so »jezike oblasti« (prav tam, 54–55).⁹

Tudi nacionalizem kot posledica nastanka naroda se je po Andersonu (1998, 47–48) pojavil v 18. stoletju kot posledica kapitalizma, tiska in vzpona domačih jezikov. V 19. stoletju so se začeli razvijati »uradni nacionalizmi« (kot jih imenuje Seton Watson), ki so bili odgovor vladajočih skupin na ljudske jezikovne nacionalizme, ker jim je grozilo izobčenje iz zamišljenih skupnosti (prav tam, 124). Glavna značilnost te vrste nacionalizma je njegova uradnost – izšel je iz države in za ohranitev državnih interesov (prav tam, 178).

Zadnji val nacionalizmov kot zmesi ljudskih in uradnih nacionalizmov je v osnovi odgovor na novi slog globalnega imperializma, ki ga je omogočil industrijski kapitalizem. Politiko oblikovanja nacije tako radi vidimo kot ljudsko nacionalno navdušenje in hkrati kot sistematično vcepljanje nacionalistične ideologije skozi množične medije, izobraževalni sistem itn. (prav tam, 128).

Kot pravi Anderson, pa konca dobe nacionalizma še zdaleč ni na vidiku. Zavest narodnosti, ki jo razume kot »kulturni artefakt posebne vrste« (prav tam, 12), je danes najbolj univerzalno veljavna vrednota političnega življenja (prav tam, 11). Se pa današnji nacionalizmi kot politične ideologije, ki povzročajo razprtije in razkol, razlikujejo od nacionalizmov v 18. in 19. stoletju. Današnji nacionalizmi so lokalne reakcije političnih sistemov in kolektivnih identitet na različne supernacionalne procese – gre za razmerje lokalno – globalno (Demertzis in drugi 1999, 27). Na nacionalistične mobilizacije vplivajo množični mediji in njihova sposobnost konstruiranja zamišljene nacionalne skupnosti (prav tam, 28). V analizi novinarskih prispevkov me zanima, v kolikšni meri to drži za slovenske medije, natančneje slovenske časopise.

⁹ Vendar pa Anderson (1998, 56) opozarja, da oblikovanja nekaterih sodobnih nacionalnih držav ni določil jezik kot razlikovalni element, saj je nacionalni jezik pogosto skupen dvema ali več narodom.

Tudi slovenska narodna zavest se je namreč širila s pomočjo časopisov in krepila identiteto slovenskega naroda. Amonova (1996, 50) ugotavlja, da razvoj slovenske nacionalne zavesti sovpada z rojstvom slovenskega časopisja v obdobju reformacije, obdobju propadanja fevdalizma in porajanja kapitalizma. Čeprav so zgodovinarji utemeljevali rojstvo slovenskega naroda že v daljni preteklosti, Karantanijo postavljali kot prvo slovensko državno tvorbo in interpretirali Brižinske spomenike kot dokaz za starodavnost slovenskega jezika (Kneževič Hočevar 2003, 337), se je identiteta slovenskega naroda lahko razvila šele, ko so se prebivalci slovenskega ozemlja začeli čutiti povezane med seboj kot pripadniki slovenskega naroda.

3.4 JEZIK, OZEMLJE IN PRETEKLOST – KLJUČNE DETERMINANTE NARODA

Poleg jezika sta ključna dejavnika pri oblikovanju naroda in nacionalne identitete skupna preteklost in skupno ozemlje. Kot pravi Kreft (2003, 57), je bil v določenem trenutku pogoj za enakopraven položaj v Evropi proizvodnja naroda, zmožnega suverenosti, poglavitni polji te proizvodnje pa prostor kot ozemlje, ki pripada samostojnega življenja zmožnemu telesu in čas »kot razvojni lok od davne preteklosti, ko se je narod pojavil, v svetlo prihodnost, ki jamči za končni uspeh pri napredku tega kolektivnega telesa«.¹⁰

Smith (1991, 55) trdi, da so narodi dolgoročni procesi mobilizacije in vključevanja, teritorializacije, politizacije in samozadostnosti, ki se nikoli ne zaključijo, saj jih vsaka generacija na novo definira. Kot svojo lastno predpostavko in kriterij napredka so vpeljali narodovo preteklost. Preživijo lahko le, če imajo etnično jedro, če ga nimajo pa ga morajo »izumiti« – odkriti primerno, prepričljivo preteklost in jo predstaviti članom in nečlanom skupnosti (prav tam, 56). Poleg tega morajo imeti svojo domovino, ki pa ni zgolj ozemlje, ki podeljuje avtonomijo in enotnost, ampak je zgodovinsko ozemlje, na katerem so živeli njihovi predniki in jim zato veliko pomeni. Kot pravi Smith (prav tam, 57), »/d/omovine omogočajo, da narodi nastajajo okoli minulih prizadevanj, zaokrožitve pa so predpogoj njihovega ponovnega 'rojstva'«.

¹⁰ Kreft (2003, 57–58) pri tem poudarja pomen znanstvenega zgodovinopisja, katerega ena izmed glavnih nalog je prav »vzpostavlanje prostora in časa določene narodne skupnosti«, torej proizvodnjanje neke meje v prostoru in času, zaradi česar narod postane nekaj razločnega.

Država pa je imela pomembno vlogo pri »homogeniziranju prebivalstva in pri širjenju kulture ter (domoljubnih) čustev« (prav tam, 58).

Kot pravi Citronova (1991, 210), je ozemeljske predstave o domovini spremenila francoska revolucija, ki je izumila teritorialni narod in naravne meje. V 18. stoletju so privrženost monarhiji zamenjala domovinska čustva, javno mnenje je ovrednotilo pojem domovine, ki ni bil jasno ločen od pojma naroda, in uveljavljal se je bolj konkreten pomen v zvezi z ozemljem. Uveljavil se je čustven odnos (prav tam, 207–208).

Mejniki etnične pripadnosti v osnovi bolj odražajo vedenje skupine, mite, simbole, komunikacijo, kot pa materialne, otipljive dejavnike. Toda tudi zemljepisni mejniki oziroma meje imajo pomembne attribute – pogosto imajo močan simbolni pomen in vpliv političnih dejanj je namočnejši v zemljepisnem kontekstu (Armstrong 1991, 47). Nacionalno telo potrebuje svoj prostor, ki je na eni strani definiran z etnično homogenostjo prebivalstva kot ene jezikovno-kulturne skupine, na drugi strani pa z zgodovinskim ozemljem s tradicionalnimi mejami (in pogosto vključuje tudi druge etnične skupine) (Hroch 1996, 91).

Urejanje meja je odvisno od ureditve državnega sistema in je ključno za obstoj naroda (Giddens 1991, 368). Jones (v Giddens 1991, 368–369) navaja štiri vidike preobrazbe mejnikov v meje: razporeditev (»skupna politična odločitev držav o medsebojni razdelitvi ozemlja«), omejitev (»določitev posebnih mejnih predelov«), razmejitev (»način, kako dejansko postaviti meje v fizičnem okolju«) in upravljanje.

Ideja domovine kot prostora, ki je omejen z državno mejo in naj bi imel državljan do njega posebne moralne dolžnosti, ne izvira iz duha naroda, temveč iz državne ideologije. Pričakuje se, da bo državljan domovino opeval in častil, kakor da bi bile njene lepote, bogastva in prednosti rezultat prizadevanja trenutne vlade, zanjo pa mora biti pripravljen dati tudi svoje življenje (Ošlak 2003, 129). Podobno pravi tudi Pušnikova (1999, 805), ko povzema Andersona, ki pravi, da je cilj državotvorja tako močno navezati svoje člane na določen teritorij, da so zanj pripravljeni dati tudi svoje življenje.

Kot pravi Hobsbawm (1996, 255), narod ustvari preteklost – tisto, kar opredeljuje narod nasproti drugim narodom, je preteklost. Pušnikova (2003, 299) trdi, da je konstrukcija skupne, uradne zgodovine eden ključnih elementov pri oblikovanju narodne skupnosti in narodne identitete. Osnova nacionalizma je po njenem mnenju odnos med narodom in (kolektivnim) spominom – »česa se spominjati in kaj pozabiti«.

Gre za promoviranje ene interpretacije preteklosti. Kot pravi Pušnikova (2003, 299), je upravljanje z zgodovino eden od sestavnih delov državotvorja, pri čemer je zgodovina naroda »predvsem tisto, kar je bilo izbrano, zapisano, popularizirano in institucionalizirano«.

Selektivno prisvajanje »lastne dediščine« je torej vedno tudi cenzuriranje in izločanje, ne le ohranjanje, z željo proizvesti reprezentativno kulturo za projekt lastne države (Vogrinc 2003, 39). Kot pravi Citronova (1991, 193), se preteklost »prenaša v preoblikah, ki se v različnih obdobjih razlikujejo; oblika pripovedi je zaznamovana z nestalnimi ideološkimi pečati, z imaginarnimi obarvanostmi; nobeno pojasnilo nikoli do konca ne osvetli svojega predmeta«. Vsako razumevanje preteklosti se torej navezuje na določen čas in prostor nastanka, na določeno kulturo in sistem predstav. Zato je »zgodovina pogled na preteklost, ne pa sama preteklost« (prav tam).

Ozemlje in preteklost sta torej pomemben del identitete naroda. Za vsak košček ozemlja so se bili narodi vedno pripravljene boriti. Tako se tudi Slovenija in Hrvaška že od osamosvojitve obeh leta 1991 borita za dele ozemlja ob meji in obe navajata zgodovinska dejstva, ki si jih različno razlagata.

4 NACIONALNOST IN NACIONALIZMI V MEDIJIH

4.1 MEDIJSKA KONSTRUKCIJA NACIONALNE IDENTITETE

Medijski in politični diskurz prikazujeta (nacionalne in etnične) skupnosti kot naravne organizme, vendar gre dejansko za družbene konstrukte (Pušnik 1999, 797). Kot pravi Burrova (1998, 51), je naša identiteta družbeno konstruirana skozi različne diskurze, ki so dostopni v naši kulturi in v katerih komuniciramo z drugimi ljudmi. Identiteta torej izvira iz družbenega področja – področja jezika, znakov in diskurzov. Diskurzi so tesno povezani z načinom organizacije družbe, v kateri so določeni diskurzi prevladujoči (Burr 1998, 53–54).

Oblikovanje identitet poteka preko nenehno prepletajočih se procesov vzpostavljanja in razdiranja identifikacij. Pri tem igrajo ključno vlogo komunikacijske prakse, pomembno vlogo pa imajo mediji, ki sami producirajo identitete, poleg tega pa tudi izbirajo, prenašajo, modulirajo identitetne spodbude, nastale zunaj njih.

To najprej pomeni, da je odločilna raven nacionalne interpelacije vsakodnevna dejavnost tistih medijev, ki nagovarjajo Slovence v slovenščini s političnimi, gospodarskimi, kulturnimi, zabavnimi idr. sporočili: televizija, radio, dnevno in tedensko časopisje. Temu ustrezno se vsebina nacionalnih identifikacij spreminja, vsekakor pa odločilne teže nimajo umetnostne vsebine, marveč šport in izjemoma druga področja popularne kulture, politične ali gospodarske teme. (Vogrinc 2003, 43)

Po Van Dijku (v Pušnik 1999, 798) pri konstrukciji nacionalne identitete v sodobni družbi igrajo najvidnejšo vlogo diskurzi petih elit: novinarjev, politikov, piscev šolskih knjig in učiteljev, znanstvenikov in menedžerjev vodilnih podjetij. Te elite namreč določajo prevladujoče mišljenja in vzpostavljajo konsenz v družbi ter vzdržujejo razlike med »nami« in »njimi«. Splošno sprejeti nacionalni konsenz je na primer v (pred)osamosvojitvenem obdobju reprezentiral Slovenijo predvsem v smislu razlikovanja od Balkana (Pušnik 2003, 297). Kot pravi Pušnikova (1999, 803), je v obdobju osamosvojitve »medijski diskurz najprej zamejil Slovence od 'južnih sosedov'«. Podobno ugotavlja Vida Zei (1993, 1215), »da tuji fotografi nimajo pravice do reprezentacije Slovenije v svetu, saj je bila na njihovih fotografijah Slovenija preveč podobna Balkanu«.

Od 19. stoletja do šestdesetih let prejšnjega stoletja so teoretiki trdili, da množični mediji skupaj z drugimi ideološkimi aparati države organizirajo družbene reprezentacije z osredotočanjem na koncepte naroda, nacionalnih interesov in nacionalne identitete. Konstruirajo konsenz v imenu naroda, ki izhaja iz simbolnega in zamišljenega vzorca o »nas« in »njih«, apliciran pa je bil v kriterijih selekcije novic in njihovi reprezentaciji (Demertzis in drugi 1999, 26). Približno dvajset let kasneje Gans v svoji raziskavi ugotavlja, da televizijske novice reprezentirajo narod kot poenoteno entiteto, etnocentrižem pa je ena glavnih vrednot pri selekciji in reprezentaciji novic (v Demertzis in drugi 1999, 26–27). Narod je v novicah reprezentiran kot entiteta, ki ves čas tekmuje in se spopada z enim ali več drugimi narodi (Edelman v Demertzis in drugi 1999, 27).

Yumul in Özkırımlı (2000, 790) v svoji raziskavi ugotavljata, da časopisi narodnost reproducirajo na več načinov: z ločevanjem novic na domače in tuje, z uporabo zemljevida pri vremenski napovedi (naturalizira geografsko obliko domovine, ki jo samodejno sprejemamo), z uporabo retorike »mi-oni«, »naše-njihovo«, s poetično reprezentacijo domovine, s prevladovanjem domačih novic.

Po Hartleyju (v Yumul in Özkırımlı 2000, 791) mediji predstavljajo konsenzualni model družbe, ki »zahteva pojem enotnosti: en narod, eno ljudstvo, ena družba, pogosto pretvorjeno v naše – naša industrija, naše gospodarstvo /.../«. Ob tem pa opozarja (prav tam, 795), da mediji govorijo tudi o skupinah in posameznikih, ki konsenza ne sprejmejo, a jih označijo kot deviantne in njihovo vedenje kot neprimerno. Kljub medijski prezentaciji nezadovoljstva in nestrinjanja v družbi nazadnje dobi veljavo konsenzualni pogled (Yumul in Özkırımlı 2000, 796). Prav »k/onsenz predpostavlja in v času krize dejansko potrjuje, da znotraj skupine ni razlik ali neenotnosti v interesih in vrednotah katerekoli populacije.« (Fowler 1991, 49)

Pri reproduciranju naroda in narodne identitete v medijih je prisotna prezentacija idealizirane, glorificirane preteklosti, ambivalentne sedanjosti in svetle, optimistične prihodnosti, pogosto pa tudi občutek sramu (Yumul in Özkırımlı 2000, 797–798). Mediji vsebujejo elemente nacionalne ideologije, ki ima po Smithu (v Yumul in Özkırımlı 2000, 801) naslednje predpostavke:

- svet je razdeljen na narode, vsak narod pa ima svojo individualnost, zgodovino in usodo;
- narod je vir politične in družbene moči; zvestoba narodu prevlada nad vsemi drugimi pripadnostim;

- če se želijo človeška bitja svobodno udeleževati, se morajo identificirati z narodom;
- če želimo, da na svetu prevladujeta mir in pravica, morajo biti narodi svobodni in varni.

Nacionalizem, tako kot vse druge ideologije, vsebuje nasprotujoče si teme in predpostavke (Yumul in Özkırımlı 2000, 802). Vendar pa, kot pravi Billig (1995/2004, 87), debata poteka znotraj parametrov, ki imajo narodnost za samoumevno in jo vidijo kot naravni kontekst. Argumenti se torej razvijajo znotraj nacionalizma in ne proti njemu.

Kreiranje reprezentacij nacionalne identitete je v interesu državne ideologije, ki razvije posebno retoriko pozitivnih samopredstav in negativnih predstav »drugih« (Pušnik 1999, 800). Kot pravi Pušnikova (prav tam, 805–806), novinarski diskurz odnose med dvema nacionalnima državama prikazuje kot odnose med nacionalnimi ozemlji in v posameznikih skuša vzbuditi posebna čustva, ki naj bi jih gojili do »domačega ozemlja«.

Kljub internacionalizaciji medijev in globalizaciji komunikacije, ki je vodila v omejeno kulturno raznovrstnost vsebin, je etnocentrizem glavni način zbiranja in prezentacije novic (Demertzis in drugi 1999, 28–29).

4.2 »BANALNI NACIONALIZEM«

Bolj kot očitni nacionalizmi so problematične njihove prikriti različice. Billig (1995/2004, 5) opozarja, da analitiki in teoretiki posvečajo pozornost predvsem skrajnim oblikam nacionalizma na »periferiji«, z nacionalizmom v zahodnih državah pa se ne ukvarjajo. Billig (prav tam, 6) pravi, da se v zahodnoevropskih državah in ZDA vsakodnevno reproducira nacionalnost, vendar so ideološke navade, preko katerih se to dogaja, tako samoumevne, domače, znane, da so neopazne. Ravno nacionalnost zagotavlja kontekst za politični diskurz, kulturne produkte in celo strukturo časopisov. Na ta način se državljanje, ne da bi se tega zavedali, opominja na njihov nacionalni prostor in na svet narodov (prav tam, 8).

Kot pravi Billig (prav tam, 10), nacionalizem ni le ena izmed mnogih oblik identitete, ampak način razmišljanja oziroma ideološka zavest, ki narode, nacionalne identitete in nacionalne domovine dojema kot naravne. Gre za ideologijo, ki ustvarja in

ohranja narode-države. Nacionalizem vključuje načine mišljenja, vzorce zdravorazumskega diskurza, ki dela »naš« svet – svet držav in meja, naraven (prav tam, 20).

Zato Billig (1995/2004) uvaja pojem banalni nacionalizem, s katerim misli na neopažene, rutinske prakse, ideološke navade, prepričanja in reprezentacije, ki omogočajo vsakodnevno reproduciranje naroda. Nanaša se na vse tiste znane, neopažene, samoumevne oblike nacionalizma, ki se pojavljajo v rutinah družbenega življenja in ki nas nenehno opominjajo na narodnost. Ko Billig definira banalni nacionalizem, opozarja, da »metonimična podoba banalnega nacionalizma ni zastava, s katero zavestno mahamo z gorečo strastjo, ampak zastava, ki neopazno visi na javni stavbi« (prav tam, 8). Billig (prav tam, 10) trdi, da je reproduciranje nacionalnosti odvisno od kolektivnega spominjanja in pozabljanja. Skozi proces oblikovanja rutine se spominjanje zgodi nezavedno, misli, reakcije in simboli pa se spremenijo v rutinske navade (prav tam, 42).

Po Billigu (prav tam, 11) pri vsakodnevnem reproduciranju nacionalnosti igrajo pomembno vlogo politiki, ki ves čas nagovarjajo narod, pri tem pa uporabljajo klišeje nacionalnosti, kar objavljajo tudi množični mediji. Pomembno vlogo pri reproduciranju nacionalnosti imajo tudi časopisi, ki ne glede na žanr in politično usmerjenost bralce nagovarjajo kot pripadnike naroda. Poleg tega novice prezentirajo svet kot svet narodov in z retoriko »mi« in »tukaj« ves čas predstavljajo nacionalno domovino kot dom bralcev. Banalni nacionalizem torej deluje preko majhnih rutinskih besed, ki imajo narode za samoumevne in stalno opominjajo na domovino in nacionalno identiteto, ne da bi se bralci tega zavedali (prav tam, 93).

5 REPRODUCIRANJE NACIONALIZMOV V SLOVENSКИH ČASOPISIH: PRIMER JOŠKA JORASA

5.1 ZGODOVINSKI PREGLED DOLOČANJA MEJE MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO

Čeprav zgodovina današnje upravne razdelitve med Slovenijo in Hrvaško sega v obdobje med drugo svetovno vojno, so se tvorci slovenske in hrvaške nacionalne ideologije že v 19. stoletju zavedali vprašanja razmejitve. Toda to, da Slovenci in Hrvati nimajo določene etnične meje, za takratne slovenske intelektualce ni bilo negativno (Zajc 2006, 12). Zaradi strahu Slovencev pred germanizacijo, ogroženosti od Italijanov in želje po razširivi »slovenskega« prostora, so bolj kot o mejah govorili o bratstvu in vzajemnosti, »n/espোরazumi med Slovenci in Hrvati pa so v ospredje prišli takrat, ko politično povezovanje ni bilo aktualno« (prav tam, 14). Toda »i/deološka meja med 'nami' in 'tistimi na jugu' je bila vseskozi prisotna in se je s približevanjem konca Jugoslavije še krepila.« (prav tam, 12)

»Stara« Jugoslavija je le trikrat urejala svojo notranjo upravno politično ureditev: prvič leta 1918 ob nastanku Države SHS, drugič leta 1929 ob šestojanuarski diktaturi (1929) in tretjič z Uredbo o banovini Hrvaški (1939), ko je dejansko opustila koncept unitarne države in prešla na postopno federalizacijo Jugoslavije. S tem dokumentom je dobila tudi razmejitev med Slovenijo in Hrvaško bolj jasno vsebino in pomen (Celar 2002, 109–112).

Toda današnja upravna razdelitev med državama ima začetke med drugo svetovno vojno, natančneje po kapitulaciji Italije.¹¹ Takrat je prihajalo do operativnih dogovorov med narodnoosvobodilnima gibanjema slovenskih in hrvaških partizanskih enot (prav tam, 98) in februarja 1944 je prišlo do prve vojaške operativne razmejitve in prve razdelitve Istre med Slovenci in Hrvati (Trampuš v Celar 2002, 98). Lokalna predstavnik slovenskega in hrvaškega partizanskega gibanja sta za mejo določila reko Dragonjo (Kristen 2002, 121). Tudi ta meja je bila problematična, predvsem za prebivalce ozemelj ob Dragonji. V nekaterih primerih (Pregara, Črnica) so se ljudje na

¹¹ Da so se risanja meja lotili že med drugo svetovno vojno, obstaja dokaz – ohranjen ročno izdelan zemljevid slovenske južne meje. Meja poteka po reki Dragonji. Zemljevid naj bi nastal po kapitulaciji Italije, ko je obstajalo upanje, da bo okupirane dele Istre in Primorja dobila nova Jugoslavija (Gogala 1996, 48).

referendumih odločali o republiški pripadnosti, ves čas po letu 1945 pa so v sporne obmejne vasi z obeh strani meje prihajali pogajalci in prepričevali prebivalce o pravilnosti svojih nazorov (Darovec 1992, 74). Nejasnosti o ozemeljski razmejitvi v Istri (in Prekmurju) je že leta 1945 poskušala rešiti skupna komisija, vendar je bila pri svojem delu neuspešna, politična in nestrokovna (Celar 2002, 114).

S temi dogovori pa ni bilo mogoče določiti točne razmejitvene črte, zato je do leta 1991 med Slovenijo in Hrvaško stalno prihajalo do razhajanj in neuskkljenosti med katastrsko upravo v Kopru in Bujah ter do stalnih sporov v zvezi z razmejitvijo ob reki Dragonji in gradnjo cestnega mejnega prehoda Sečovlje po osamosvojitvi obeh držav (Celar 2002, 98–101).

Reševanju notranjih meja v Jugoslaviji so se na zvezni ravni izogibali. Na drugem in tretjem zasedanju AVNOJ¹² (1943) in NKOK¹³ (1945) ter na poznejši narodni in ustavodajni skupščini se temu vprašanju niso posvečali. Tudi predsedstvo SNOS¹⁴, ki je leta 1946 sprejelo Zakon o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, ne omenja spornih ozemelj med Slovenijo in Hrvaško, prav tako ni bila sprejeta pobuda geodetskih uprav Slovenije in Hrvaške, ki sta v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja skupaj z obmejnimi geodetskimi upravami skušali urediti mejo na spornih območjih – vladi preprosto nista pokazali interesa za rešitev spora (Celar 2002, 112–117). Tako je Jugoslavija od leta 1945 do razpada 1991 delovala brez zveznega predpisa, ki bi jasno opredeljeval republiške meje federalnih enot (prav tam, 112). Večino vprašanj so tako reševale republike same, včasih skupaj, včasih posamično in samovoljno (prav tam, 117).

Z razpadom Jugoslavije je že tako problematično določanje meje postalo še bolj zapleteno in za nove države še bolj pomembno.

Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 je ves čas prihajalo do boja za ozemlja na spornih mejnih točkah. Slovenski in hrvaški politiki so se mnogokrat sestali, a še do danes niso dosegli sporazuma o tem, komu pripadajo določena sporna ozemlja: meja ob Muri v občini Lendava, meja ob Dravi v občini Ormož, meja ob sotočju Sotle in Save v občini Brežice, meja na Trdinovem vrhu v občini Novo mesto, meja katastrske občine Sekuliči, meja v snežniških gozdovih, meja katastrske občine Sečovlje in meja v Piranskem zalivu (Gogala 1996, 261).

¹² Antifašistični svet narodne osvoboditve

¹³ Narodni komite osvoboditve Jugoslavije

¹⁴ Slovenski narodnoosvobodilni svet

Državi sta se ob razglasitvi neodvisnosti zavezali, da bosta spoštovali stanje z dne 25. 6. 1991, območja občin pa naj bi bila določena s katastrskimi občinami. Ravno tu nastopi težava, saj je meje težko natančno definirati zaradi dvojnega popisovanja in neevidentiranega ozemlja (Celar 2002, 167–169). Poleg spornih mejnih točk je sporna tudi meja na morju, torej meja v Piranskem zalivu. V času Jugoslavije namreč medrepubliška meja na morju ni bila določena. Pred 25. 6. 1991 je bil Piranski zaliv v pristojnosti zvezne zakonodaje, a je jugoslovanska vojna mornarica severni del Jadrana (celoten Piranski akvatorij do črte Stara Savudrija) prepuščala v nadzorstvo slovenski pomorski policiji. Državi si danes bistveno različno razlagata, kje bi morala potekati meja: Hrvaška Piranski zaliv deli na polovico po namišljeni črti izliva reke Dragonje v morje, mimo savudrijske obale in rta Savudrije do meje z Italijo, Slovenija pa zagovarja celovitost Piranskega zaliva (prav tam, 170–172).

Od leta 1991 se hrvaški in slovenski politiki in diplomati srečujejo in dogovarjajo, a do sporazuma o meji še ni prišlo. Prihajalo je le do enostranskih predlogov, odločitev in deklaracij, ki pa jih druga stran ni nikoli sprejela. V začetku leta 1992 je vlada Republike Slovenije sprejela pobudo za sklenitev sporazuma o meji med republikama, a odgovora s hrvaške strani ni dobila (prav tam, 174). Državi sta nato pripravili več sporazumov, a nobeden ni bil sprejemljiv za obe strani.¹⁵ Julija 1993 sta državi sprejeli sporazum o ustanovitvi in pristojnostih skupnih organov za ugotovitev ter označitev državne meje. Ustanovljena je bila mešana slovensko-hrvaška komisija za zaznamovanje, vzdrževanje in obnavljanje državne meje, ki je bila strokovno dobro podkovaná (prav tam, 179), a pri svojem delu neuspešna in neučinkovita.

Maja 1993 je Slovenija sprejela za hrvaško nesprejemljiv Memorandum o Piranskem zalivu, v katerem odločno zavrača uporabo kriterija sredinske črte, zagovarja in utemeljuje celovitost Piranskega zaliva ter se zavzema za prost dostop do odprtega morja (prav tam, 183–184). Leta 1999 je Hrvaška sprejela deklaracijo o sredinski mejni črti v Piranskem zalivu.

Julija 2001 sta Ivica Račan in Janez Drnovšek sklenila sporazum, ki je bil nekakšen kompromis: Slovenija bi obdržala nadzor nad 80% Piranskega zaliva in izhod na odprto morje, Hrvaška pa morsko mejo z Italijo in sporne zaselke na levem bregu

¹⁵ Julija 1992 je hrvaško ministrstvo za zaščito okolja in prostorsko ureditev posredovalo opis poteka skupne meje, ki se je v nekaterih odsekih bistveno razlikoval od slovenskega predloga. Septembra 1992 je Slovenija predložila nov predlog sporazuma, a znova ni dobila odgovora. Novembra 1992 je Hrvaška znova predložila svoj predlog, a ga Slovenija ni sprejela, saj se je ponovil zanjo nesprejemljiv opis poteka meje po mejnih rekah in morju (Celar 2002, 174–177).

reke Dragonje. Toda sporazum ni nikoli stopil v veljavo, ker ga je ratificiral le slovenski parlament, ne pa tudi hrvaški sabor.

Politikom in pogajalcem se je v tem času uspelo le (večkrat) dogovoriti, da bosta državi težave reševali mirno in brez incidentov.¹⁶ A vse je ostalo le na papirju in incidenti se vrstijo drug za drugim.

5.2 PRIMER JOŠKO JORAS

Za analizo sem izbrala novinarske prispevke o Jošku Jorasu v povezavi z določanjem meje med Slovenijo in Hrvaško, saj se je prav z njegovim izpostavljanjem v medijih začelo javnosti predstavljati, kaj se dogaja na območju spornih zaselkov na levem bregu Dragonje, ki so še zdaj ena izmed ključnih spornih mejnih točk med Slovenijo in Hrvaško. Joško Joras je bil slovenski zdomec, ki je živel v Nemčiji, in že ko je leta 1983 začel graditi hišo v Mlinih, je lahko dobil le hrvaško hišno številko, čeprav je bil prepričan, da Mlini spadajo pod katastrsko občino Sečovlje. Vendar se takrat, v času skupne države, to ni zdelo problematično. Z osamosvojitvijo držav pa so mejna vprašanja postala še kako pomembna.

Tik pred osamosvojitveno vojno je slovenska oblast hotela postaviti nadzorno točko na mestu sedanje hrvaške nadzorne točke v Plovaniji, a je bujski župan Benolič to preprečil in zahteval prestavitev gradnje na severno stran reke Dragonje. Po osamosvojitveni vojni je Slovenija zgradila nadzorno točko na severni strani Dragonje, Hrvaška pa je svojo nadzorno točko začela graditi nekaj mesecev kasneje. Dela so ves čas prekinjali zaradi slovenskih protestnih not, a je bila nadzorna točka do leta 1994 večinoma dograjena, prebivalcem pa so telefonske priključke preklopili s slovenskega na hrvaško omrežje. Jeseni tega leta je Državni zbor Republike Slovenije sprejel sklep, da sporno ozemlje spada pod občino Piran. Od takrat na tem območju ves čas prihaja do manjših ali večjih zapletov, predvsem v povezavi z Joškom Jorasom.

Joško Joras je javnosti postal poznan, ko je leta 1998 kot član Slovenske ljudske stranke (SLS) objavil kandidaturo za občinskega svetnika v občini Piran. Ob tem so prišle na dan (oziroma je Joras izpostavil) nevšečnosti, s katerimi se spopadajo

¹⁶ Julija 1991 sta državi na Brionih podpisali Skupno deklaracijo o mirni rešitvi krize, leta 1992 sta sprejeli dogovor o prosti turistični plovbi, novembra 1992 sta se po dogovoru na gradu Mokrice zavezali, da ne bosta povzročali incidentov in junija 2005 sta na Brionih podpisali izjavo o izogibanju incidentom.

prebivalci spornih zaselkov ob Dragonji. Prave težave so se za Jorasa pravzaprav začele, ko je postal občinski svetnik. Od takrat naprej je imel težave pri prehajanju meje vsakokrat, ko je domov hotel prepeljati kaj, za kar bi moral plačati carino. Julija 1999 je želel prepeljati domov pohištvo, a mu hrvaški cariniki tega niso dovolili. Mesec dni kasneje so mu zasegli enajst litrov mleka in ga prijavili k sodniku za prekrške, ker je bilo čez »mejo« dovoljeno peljati le en liter mleka. Jeseni leta 2000 je želel domov prepeljati pomivalni stroj, a so ga na nadzorni točki znova zavrnili. Ker ni popustil, si je spet nakopal težave in sodnika za prekrške. Hrvate sta motili tudi zastavi, ki ju je obesil na svoji hiši, in napis na pročelju hiše »Tudi tukaj je Slovenija«. Sredi avgusta 2002 je v njegovo hišo vdrla skupina Hrvatov in s hiše snela zastavi. Konec istega meseca pa so ga zaprli v puljski zapor, ker ni upošteval izrečenih kazni. Po 17 dneh so ga izpustili iz zdravstvenih razlogov. Pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo prvega maja 2004 si je uredil t. i. evropsko pot do svojega doma mimo nadzorne točke. Ko je avgusta 2004 hotel prepeljati domov les, so mu hrvaški policisti to preprečili. Joras in prijatelji so ga začeli ročno nositi na Jorasovo parcelo, a so les medtem odpeljali delavci v spremstvu hrvaških policistov. Joras je v znak protesta 22. avgusta za 80 minut ustavil promet na mostičku in naletel na neodobravanje javnosti. Mesec dni kasneje je Janez Podobnik s člani SLS na Jorasovi parceli posadil lipo kot simbol slovenstva. Prišlo je do prerivanja s hrvaškimi policisti in člani SLS so pridržali na bujski policijski postaji. Spustili so jih po posredovanju Republike Slovenije. Znova se je zapletlo 19. aprila 2006, ko bi moral na ogled parcel zaradi medsosedskega spora med Joškom Jorasom in Urbanom Cerarjem priti sodni izvedenec, čemur se je Cerar uprl. Hrvaški policisti so Jorasa vklenili, Joras pa je med prerivanjem padel v Dragonjo. Dva dni kasneje so na Jorasovo »evropsko pot« postavili cvetlična korita in mu tako onemogočili dovoz do hiše. Joras je zahteval, obrnil se je celo na piransko sodišče, da mora Hrvaška korita odstraniti. Ker Hrvaška ni ukrepala, je 26. aprila 2008 prišlo do shoda v podporo Jošku Jorasu. Ker niso nič dosegli, je Joras nekaj dni kasneje začel gladovno stavkati. Gladovno stavko je prekinil po 24 dneh, ko sta se notranja ministra Slovenije in Hrvaške dogovorila, da bo cvetlična korita nadomestila zapornica, za katero bo imel ključ tudi Joško Joras in tako prost dostop do doma.

Joras torej živi na ozemlju, ki si ga lastita tako Slovenija kot Hrvaška. Hrvaški policisti in cariniki so tako kot hrvaški politični vrh prepričani, da je Jorasova hiša na hrvaškem ozemlju, Joras pa nasprotno trdi, da je njegova hiša v Sloveniji in zato lahko domov pripelje karkoli ne da bi plačal carino. Od leta 1998 do konca leta 2008 se Joras

v povezavi z določanjem meje ob Dragonji stalno pojavlja v slovenskih in hrvaških medijih ter s tem opominja slovenske in hrvaške politike pa tudi javnost na nerešeno vprašanje meje. V javnosti je naletel tako na pozitivne kot na negativne odzive in zanimivo bo videti, kako je reprezentiran v slovenskem dnevnem časopisju.

5.3 METODOLOŠKI OKVIR ANALIZE NOVINARSKIH PRISPEVKOV V SLOVENSKEM DNEVNEM ČASOPISJU

Kljub novejšim medijskim oblikam, kot so radio, televizija in internet, je dnevni tisk ohranil svojo pomembnost. Kot pravita Erjavčeva in Volčičeva (1999, 11), zahtevajo tiskane besede »večjo pozornost in omogočajo ponovno branje poglobljenih informacij«, ki so predstavljene natančneje kot na radiu in televiziji. Poleg tega ima bralec večjo stopnjo avtonomnosti kot gledalec ali poslušalec, saj ga ne omejuje radijska ali televizijska programska shema in se sam odloči, kdaj in kaj bo bral. Če je poglobljena značilnost radia primarna aktualnost in glasba ter televizije sekundarna aktualnost in razvedrilo, je za tisk značilna podrobnejša predstavitev informacij in njihova interpretacija.

Pri študiji primera se naslanjam na kritično diskurzivno analizo, ki poudarja »analizo odnosov med konkretno uporabo jezika in širšimi družbenimi in kulturnimi strukturami« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 43). Po Faircloughu gre za odnos med določenim komunikacijskim dogodkom (npr. časopisnim prispevkom) in strukturo reda diskurza (prav tam). Fairclough (prav tam, 44) pravi, da diskurzivni dogodek lahko analiziramo na treh ravneh: kot tekst, diskurzivno prakso in družbeno prakso. Diskurzivne prakse novinarskega dogodka vključujejo produkcijo in potrošnjo novinarskih besedil, gre torej za procese ustvarjanja besedila s strani novinarjev in razumevanje, interpretacijo s strani bralcev. Družbene prakse pa vključujejo strukture, institucije in vrednote zunaj novinarskih uredništev, ki obdajajo novinarsko aktivnost – to so ekonomske, politične in ideološke prakse (Richardson v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 89).

Kritična diskurzivna analiza kot metoda torej po Faircloughu (v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 49) temelji na treh dimenzijah: deskripciji oziroma analizi teksta, interpretaciji odnosa med produkcijskimi in interpretativnimi procesi diskurzivne prakse ter tekstom in pojasnitvi odnosa med diskurzivno ter družbeno prakso. Sama se

osredotočam predvsem na tekstualno analizo, ki je sestavljena iz mikro analize besed, analize stavkov in makro analize organizacije celotnega pomena, kot jo prikažeta Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 53).

Novinarski tekst tako razumem kot diskurzivno konstrukcijo, ki je »sestavljena iz različnih skupin jezikovnih prvin, ki določajo pomen, značilnosti in odnose med družbenimi skupinami, reprezentiranimi v tekstu« (Erjavc in Poler Kovačič 2007, 54).

5.4 TEZE, VZOREC IN PREDMET ANALIZE

Za analizo sem izbrala novinarske prispevke o Jošku Jorasu v povezavi z določanjem meje na levem bregu Dragonje. V Dokumentaciji Dela sem pridobila vse novinarske prispevke od osamosvojitve Slovenije leta 1991 do konca leta 2008. Za mejno leto sem si osamosvojitveno leto izbrala zaradi že navedenih ugotovitev, da v času skupne države mejna vprašanja niso bila v ospredju. Ugotovila sem, da se Joško Joras v zvezi z mejo na Dragonji prvič pojavi v časopisu leta 1998, ko kandidira za svetnika občine Piran, po tem letu pa pravzaprav ne mine leto, ko se ne bi pojavil v katerem od časopisov. Želela sem dobiti pregled poročanja o Jorasu od prvega pojavljanja v časopisih do danes ter opazovati morebitne konstante in spremembe v poročanju v novinarskih prispevkih glede na družbenopolitične spremembe. Zaradi velikega števila novinarskih prispevkov sem se omejila na novinarske prispevke iz Dela in Slovenskih novic, ki sta po rezultatih Nacionalne raziskave branosti najbolj brana slovenska dnevna časopisa (glej tabelo 5.4.1).

Tabela 5.1: Podatki o dosegu enega izida časopisa v odstotkih (%) celotne populacije za zadnja tri leta

	2006	2007	2008
SLOVENSKE NOVICE	21,0	21,1	20,6
DELO	11,9	10,5	9,8
DNEVNIK	9,5	8,8	8,9
VEČER	8,2	9,0	8,9

Vir: Nacionalna raziskava branosti (2006–2008).

Iz Dokumentacije Dela so mi posredovali 127 novinarskih prispevkov iz Dela in Slovenskih novic, od tega 115 iz Dela in 12 iz Slovenskih novic (glej tabelo 5.4.2). Pojasnili so mi, da o določenem dogodku na isto temo istega dne večinoma arhivirajo

novinarski prispevek le iz enega časopisa – če je objavljen tudi v Delu, le iz Dela. Zato je novinarskih prispevkov iz Slovenskih novic toliko manj, vseeno pa sem jih vključila v analizo, saj sem kljub različnemu žanru časopisov (Slovenske novice spadajo v t. i. rumeni tisk, medtem ko Delo velja za resen, verodostojen časopis) v obeh opazila enake strategije reproduciranja nacionalizmov.

Tabela 5.2: Število novinarskih prispevkov iz Dela in Slovenskih novic po letih

	Slovenske novice	Delo	Skupaj
1998	1	0	1
1999	2	7	9
2000	2	9	11
2001	0	3	3
2002	0	13	13
2003	0	1	1
2004	2	9	11
2005	0	0	0
2006	2	18	20
2007	0	3	3
2008	3	52	55
Skupaj	12	115	127

V nadaljnjo analizo pa nisem vključila vseh novinarskih prispevkov. Analizirala sem predvsem novinarske prispevke informativne zvrsti, ker zanje veljajo pravila objektivnosti – kažejo se kot objektivni, zato jih bralci sprejemajo kot resnične (Košir 1988, 63). Ankete in intervjuje pa sem iz analize izločila, saj menim, da bi bila zanje potrebna posebna analiza. Od vrst interpretativne zvrsti sem v analizo vključila le člankarsko vrsto, v katero spadata članek z naslovne strani in informativni članek, ker se mi zdi velik in pomemben del celotne slike, prisotnost avtorja pa ni neposredna, kot na primer pri komentatorski vrsti. Naslovniki komentarje in kolumne percepirajo drugače, saj se zavedajo, da gre le za mnenje novinarja, zato bi bilo ugotovitve težko posploševati. V analizo sta bila tako vključena 102 novinarska prispevka, od tega 93 iz Dela in 9 iz Slovenskih novic.

Moja glavna teza je, da slovenski časopisi sodelujejo pri reproduciranju nacionalizmov in uporabljajo nacionalistični diskurz. To bom poskušala dokazati z analizo reprezentacij Joška Jorasa in reprezentacij Slovencev in Hrvatov v izbranih novinarskih prispevkih. Pri tem predpostavljam, da je Joško Joras reprezentiran pozitivno v smislu zagovarjanja interesov slovenske države, Hrvati pa negativno v smislu kratenja pravic Joška Jorasa in tudi Slovenije. Poudariti pa moram, da

pričakujem predvsem prisotnost »banalnega nacionalizma« (Billig 1995) in ne odkritega nacionalističnega nagovarjanja.

Pri tekstualni analizi se osredotočam predvsem na:

- analizo besed, ki je osnova vsake tekstualne analize. Izbor besed, njihovi denotativni in konotativni pomeni sporočajo družbene vrednote in vtise (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 55);
- sintaktične strukture, ki krepijo določen pomen in pripisujejo določene procese, dejanja določenim družbenim skupinam;
- retorične trope oziroma za stilno zaznamovano rabo besed;
- predpostavke, ki so implicitno prisotne v novinarskih prispevkih;
- vire v novinarskih prispevkih, saj je zelo pomembno, kdo (katera družbena skupina) ima možnost povedati svoje mnenje.

5.5 REZULTATI ANALIZE

Z analizo sem ugotavljala, kakšne strategije za reproduciranje nacionalizma so uporabljene v novinarskih prispevkih. Najprej bom predstavila, kako je v desetletnem obdobju v novinarskih prispevkih reprezentiran Joško Joras. Nato bom povzela ključne značilnosti reprezentacij Slovencev in Hrvatov. Na koncu se bom osredotočila še na vire v novinarskih prispevkih in predstavila, katere skupine oziroma posamezniki so imeli največkrat možnost povedati svoje mnenje. Besede oziroma besedne zveze v citatih, ki jih želim poudariti, sem zapisala **odebeljeno**.

5.5.1 JOŠKO JORAS – JUNAK ALI ANTIJUNAK?

Pri analizi reprezentacij Joška Jorasa sem poleg izbire besed pozorna predvsem na to, kako je poimenovan, kakšne so referenčne strategije in kako je opisan. Erjavčeva in Poler Kovačičeva (2007, 58) namreč ugotavljata, da z načini poimenovanja, opisovanja in z izbiro referenčnih strategij novinarji družbenim akterjem pripisujejo določene vrednote in značilnosti. Ugotovila sem, da se v analiziranih novinarskih prispevkih vzpostavljajo določeni miti o Jošku Jorasu, ki konstruirajo njegovo identiteto in ga prepoznavajo kot:

1. borca za južno mejo in svoje pravice,
2. žrtev sistema lastne države,
3. žrtev krivičnega delovanja Hrvatov in
4. Slovenca iz Sečovelj št. 1.

V določenih obdobjih pa tudi kot:

5. politično angažirano medijsko osebnost in
6. škodljivca ugledu slovenskega naroda in države.

5.5.1.1 BOREC ZA JUŽNO MEJO IN LASTNE PRAVICE

Joško Joras je skozi celotno obdobje predstavljen kot vztrajni borec za južno mejo, nacionalne interese pa tudi za lastne pravice. To lahko sklepamo iz načinov poimenovanja, opisovanja in referenčnih strategij, ki jih uporabljajo novinarji v analiziranih prispevkih.

Joško Joras je na primer poimenovan kot »/v/**ztrajni mož**« oziroma »mož« (Raztresen 1998, 3), kar konotira njegovo veličastnost, saj »se bo slejkoprej zavzemal za celovitost občine Piran, kot je izpričana v dokumentih, tudi s Savudrijskim polotokom«. Opisan je kot »**eden od tistih, ki se borijo, da bi vendarle določili južno mejo s sosednjo državo**« (Grča 1999, 2) ter »sodi med najvztrajnejše borce za ta del južne meje« (Umer 1999b, 2).

V kasnejšem obdobju, ko Joras s svojimi dejanji začne posegati v svobodo drugih ljudi, novinar prepozna v boju za mejo tudi Jorasove osebne interese in ga označi kot: »**sloviti bojevnik** za južno slovensko mejo in predvsem za svoje pravice«, ki »/s/**svojevrstnim bojem za južno mejo** /.../ opozarja že nekaj let«. In čeprav novinar njegovih dejanj tokrat ne odobrava, ker je šel čez mejo zdravega razuma, »/n/jegov boj po svoje zasluži tudi pohvalo« (Umer 2004, 2).

Iz navedenih primerov lahko ugotovimo, da sta Jorasov boj za južno mejo in njegova vztrajnost pozitivno vrednotena, saj se bori za ozemlje slovenske države in interese slovenskega naroda. In tudi če ima pri tem osebne interese, si njegov boj zasluži pohvalo.

Tudi v novinarskih prispevkih v kasnejšem obdobju je predstavljen kot borec za južno mejo. Gre predvsem za rabo določenih besed v naslovih, ki Jorasa neposredno ne omenjajo, vendar je vsem znano, da gre zanj: »Bitka za cvetlična korita« (Šuligoj

2006d, 3), »Boj za korita zaprl mejo« (Umer 2008, 2), »Shod v podporo borcem za južno mejo« (Škrinjar 2008a, 3), »Boj za južno mejo in korita pri Sečovljah« (Šuligoj 2008g, 1). V tem času je namreč Joras postal medijska osebnost, njegov osebni boj pa simbol boja za določitev meje med Slovenijo in Hrvaško na levem bregu Dragonje.

5.5.1.2 ŽRTEV

Z analizo novinarskih prispevkov lahko ugotovimo, da je skozi celotno obdobje Joras predstavljen kot nemočna žrtev, ki se ves čas sooča s težavami zaradi svojega stalnega bivališča. Do zapletov pride že, ko želi domov prepeljati dvanajst litrov mleka in mu hrvaški cariniki kratijo osnovne človekove pravice. To je očitno iz naslednjih primerov:

»Joras namreč **ne sodi med 'švercarje', je le eden od 58 prebivalcev** v teh znanih 'spornih' zaselkih« (Grča 1999, 2). Trditev vsebuje predpostavko, da nekdo, verjetno hrvaški cariniki in policisti, po krivici meni, da je Joras »švercar«. Vendar novinar pojasni, da je le žrtev nesrečnih okoliščin.

»Joško Joras živi v hiši Sečovlje 1 /.../ zato brez hudih težav ne more domov pripeljati **niti nekaj litrov mleka**« (Umer 1999b, 2). Trditev namiguje, da če se že pri tako skromni stvari, kot je nekaj litrov mleka, zapleta, so težave neizbežne.

»Domov /.../ **je le hotel prepeljati 12 litrov mleka**, kar je v Sloveniji in Evropi **temeljna človekova pravica**« (B. Š. 1999, 6). Novinar je prepričan, da so Jorasu kratene temeljne človekove pravice.

Ker Joras noče popustiti hrvaškemu cariniku, pride v spor s hrvaškimi oblastmi in celo pred sodnika za prekrške. V novinarskih prispevkih je reprezentiran izključno kot žrtev, novinarji niti omenijo ne, da morda s svojimi dejanji sam povzroča težave, kaj šele, da bi bil v prekršku. Začudenje novinarja lahko opazimo, ko je preiskovalni sodnik v Umagu »po izjemno korektnem postopku sklenil, da bodo **Jorasov prekršek (!?)** obravnavali 1. septembra« (Umer 1999b, 2). Vprašaj in klicaj v oklepaju sporočata novinarjevo zgroženost in začudenje nad tem, da naj bi Joras zagrešil prekršek, saj se na poti do doma giblje le po slovenskem ozemlju. Ker pa hrvaška stran ne popušča in »**Jorasu grozijo jetniški dnevi**« (Žerjavič 2001), se lahko le nemočno brani: »**Joras se bo branil z gladovanjem**« (Šuligoj 2001c).

Tudi v kasnejših obdobjih, ko ponovno zaide v težave, je predstavljen kot nemočna žrtev, ki ima le še malo upanja v boju za pravično mejo in lastne pravice. To

na primer izraža podpis pod fotografijo: »Joško Joras – **ujetnik izza cvetličnih korit**« (Vatovec 2006, 2). Beseda »ujetnik« konotira Jorasovo nemoč. Podobno ga reprezentirajo tudi naslednji primeri: »Protest **s stradanjem** je za Joška Jorasa **še edino upanje**« (Šuligoj, 2008j, 3); »Joras **strada** danes sedmi (s pripravami deveti) dan« (Šuligoj, 2008k, 2); »Po 24 dneh gladovne stavke **hlače in srajce plešejo okoli Jorasa, luknja na pasu je pomaknjena za sedem centimetrov**« (Šuligoj, 2008p, 3); »Joras **vendarle dočakal** zapornico namesto korit« (Šuligoj, 2008s, 1).

Joras je torej reprezentiran kot pasivna žrtev, saj besede kot so »stradanje«, »edino upanje« konotirajo nemoč. Predvsem gre za žrtev krivičnih dejanj »Hrvatov«, bodisi hrvaških policistov in carinikov, bodisi določenih hrvaških državljanov ali celo hrvaškega političnega vrha.

Očiten primer je naslov »**Hrvatje mu kisajo mleko**« (Umer 1999b, 2), ko novinar z rabo metafore skuša poudariti, da Jorasu Hrvati nagajajo in mu parajo živce. Tu ne gre le za mleko, ki ga je Joras želel prepeljati mimo kontrolne točke, ampak za namerno oteževanje dostopanja do doma s hrvaške strani. Neprijazno ravnanje hrvaških policistov novinar opisuje tudi v nadaljevanju prispevka: »zatem so mu odvzeli dokumente, ga **strpali** v marico in odpeljali na policijsko postajo v Buje«. Z izbiro glagola »strpati« novinar želi poudariti agresivnost hrvaških policistov.

Predpostavko o namernem oteževanju Jorasovega dostopanja do doma izraža tudi novinar v prispevku z naslovom »Le kje je doma svetnik Joras?« (Raztresen 2000a, 4), ki že z vprašanjem v naslovu in rabo besedice »le« poudarja spornost problematike, v nadaljevanju pa zapiše, da ima Joras težave, »čeprav ga dobro poznajo ali pa prav zaradi tega«, kot da gre za zaroto proti Jorasu. Predpostavlja, da hrvaški cariniki Jorasu namerno otežujejo pot do doma.

Joras je tudi žrtev krivičnega ravnanja umaškega sodišča: »Joško Joras je včeraj iz hrvaškega časopisa, a tudi iz dopisa, ki ga je prejel odvetnik Danijel Starman, zvedel, da ga je umaški sodnik za prekrške kaznoval« (Šuligoj 2001a, 2). Avtor najprej pove, da je Joras za kazen izvedel iz hrvaškega časopisa, in s tem ustvarja občutek, da je Joras žrtev, v nadaljevanju pa pove, da sta dopis dobila tako Jorasov odvetnik Starman kot tudi Joras, toda na njegov hrvaški naslov, zaradi česar pošte ni sprejel.

Posebej nesprijemljivo je dejanje hrvaških državljanov, ki so splezali na Jorasovo hišo in sneli zastave. V članku z naslovom »Obračun z zastavama« (Šuligoj 2002b, 2), ki konotira vojno stanje, novinar ekspresivno dejanje označi kot »pohod na Jorasovo hišo«, med katerim so udeleženci »kričali in grozili«. Pri tem pa novinar

opozarja, da je »/h/rvaška policija posredovala **šele pozneje**«, čeprav so bili »od hiše oddaljeni kakih sto metrov«. Iz prispevka lahko razberemo namige o agresivnem nacionalističnem dejanju in vedenju skupine hrvaških državljanov in, še huje, hrvaških policistov.

Le nekaj dni po opisanem dogodku je moral Joras v hrvaški zapor, kjer so mu bile ponovno kratene pravice, odrekli so mu tudi obiske domačih. O njegovi nemoči pričajo naslednja primera: »Žena ga bo lahko videla **šele** v nedeljo« (Šuligoj 2002d, 1) in

Joras je **shujšal dva kilograma – Ne sme brati slovenskih časopisov, niti Sv. pisma** /.../ Joško Joras, ki je **od srede** v puljskem okrožnem zaporu, je smel včeraj **za 45 minut** sprejeti **svoj prvi obisk**. Obiskala sta ga žena Olga in Marko Jakomin. **Niso pa dovolili obiska Jorasovi hčerki**, ker ni bila vnaprej najavljena. Prav tako **niso dovolili, da bi mu prinesli Sveto pismo in slovenske časopise, niti steklenice mineralne vode**. Žena in Jakomin sta prepričana, da bi Joras potreboval več tekočine, vendar **mu je ne omogočijo. V treh dneh je shujšal dva kilograma.** (Šuligoj 2002e, 1)

Joras je tako najprej reprezentiran kot žrtev nečloveškega ravnanja z zapornikom, a v nadaljevanju prispevka novinar le omeni, da z Jorasom v zaporu sicer ravnajo korektno, in da mu slovenski konzularni predstavnik lahko prinese slovenske časopise. Novinar s prvimi stavki torej namenoma skuša ustvariti vtis o nečloveškem ravnanju z Jorasom v hrvaškem zaporu. Čeprav nekoliko manj, so z njim strogi tudi po tednu dni:

Po izjemno strogem redu, ki so ga v Zagrebu postavili prve dni prestajanja zaporne kazni Joška Jorasa (**prvo nedeljo ga denimo v zaporu ni smela obiskati hči**, ker ni bila na seznamu), se je strogost iz Zagreba po enem tednu vsaj za spoznanje omilila. V sredo zvečer je smel Joras iz zaporniške telefonske govornice za dobrih pet minut govoriti s svojo 14-letno hčerjo Desire. (Šuligoj 2002g)

Nove težave so se za Joška Jorasa začele ob vstopu Slovenije v EU, ko si je naredil svojo pot do doma mimo hrvaške kontrolne točke, a so jo hrvaški policisti zaprli s postavitvijo cvetličnih korit. V članku z nadnaslovom »Joško Joras in njegova pravica« (Šuligoj 2004c, 7) novinar predpostavlja, da so hrvaški policisti le čakali na pravo priložnost in »/i/**zkoristili** so kolesarsko dirko Giro d'Italia in avtomobilu

onemogočili dostop s cvetličnimi posodami«. Ekspresivno vrednost nosi že naslov, pri katerem gre za obnovitev vzorca (Korošec 1998: 129–136), in sicer naslova Cankarjeve povesti Hlapec Jernej in njegova pravica. Osrednja tema Cankarjeve povesti je neuspešen boj glavnega akterja za svojo pravico, simbolizira pa boj za pravice delavskega razreda. Obup ga privede tudi do skrajnih dejanj, na primer požiga domačije svojega gospodarja. Vsekakor gre za stilno zaznamovano rabo naslova, o vsebinski povezavi pa lahko le sklepamo. Tudi Joras namreč bije neuspešen boj za lastne pravice, kot tudi za pravice vseh pripadnikov slovenskega naroda, njegova dejanja pa so včasih že dejanja obupa.

Približno dve leti kasneje se Jorasu spet godi krivica. Članek z naslovom »V lisicah in v Dragonji« (Šuligoj 2006a, 28) opisuje Jorasovo nemoč in agresivno ravnanje hrvaških policistov, »saj so hrvaški policisti na mostu čez Dragonjo **grobo** aretirali Joška Jorasa, **ga vklenili v lisice, ga poldrugo uro zadržali** v prostorih na kontrolni točki, poklicali reševalni avto iz Buj in ga potem **brez posebnih pojasnil izpustili**«. Težave so nastale zaradi spora Jorasa z njegovim sosedom, lastnikom igralnice, Cerarjem:

Joras toži Cerarja zato, ker je leta 1994 brez ustreznih dovoljenj (uradno jih je šele leta 2001 pridobil od bujske občine) poleg igralnice zgradil en hektar veliko parkirno površino, in to komaj dobra dva metra od Jorasove hiše. Odtlej se ob hudih nalivih vsa deževnica s parkirišč zliva na Jorasovo parcelo, jo poplavlja in zaliva hišo. To je tudi razlog, zaradi katerega Joras že toliko let odlaša z dokončanjem hiše.

S podobnimi besedami novinar dogodek opiše še enkrat in s tem znova poudari pomen sporočila. Na koncu še doda:

K temu dodajmo, da je **nekdo pravočasno obvestil tako hrvaške policiste kot številne hrvaške novinarje**, ki so **tokrat** v večjem številu in **pravočasno spremljali dogajanje** s hrvaške strani, medtem ko **Joško Joras sprva ni obvestil novinarjev, prav zato, da medsosedskega sporu ne bi pripisovali političnega ozadja**.

Sporočilo novinarskega prispevka je jasno: hrvaški policisti so bili agresivni pri ravnanju z Jorasom, vse pa se je zgodilo zaradi Jorasovega hrvaškega sosedu, ki si je

očitno (tokrat) za razliko od Jorasa želel medijske pozornosti. »Pohvaljeni« so tudi hrvaški policisti, ki so za spremembo pravi čas prišli na kraj dogajanja.

Nesmiselno in krivično ravnanje hrvaških policistov se nadaljuje: »Pred dvema dnevoma so ga ob poti pričakali hrvaški policisti in ga na mostu čez Dragonjo vklenili zaradi **'nelegalnega prestopa meje'**« (B. Š., 2006, 32). Zapis besed »nelegalnega prestopa meje« med narekovaji pomeni, da gre za navajanje besed nekoga drugega, novinar pa se s tem ne strinja. Novinar je prepričan, da ne gre le za fizične ovire, ki so trenutno postavljene na »Jorasovi obvoznici«, kar pove naslov »Ne gre za štiri korita, ampak veliko več« (Šuligoj, Grča 2006, 3), saj ima Joras tudi drugače težave s »Hrvati«: »/.../ Joras, ki ima v najemu tudi tri hektarje od Sklada kmetijskih zemljišč Slovenije, vendar mu Hrvatje preprečujejo njeno koriščenje«.

Da gre za dramatične zadeve, implicira odštevanje v naslovu »Še dva dneva za štiri korita« (Vatovec 2006, 2), novinar pa tudi v nadaljevanju napoveduje kritične razmere: »**Kaj če** hrvaške oblasti niti do četrтка ne bodo odstranile štirih cvetličnih korit, s katerimi nezakonito onemogočajo dostop do hiše Joška Jorasa?«. Z vprašanjem in predpostavko o (ne)ravnanju hrvaških oblasti novinar dramatizira situacijo.

Približno dva meseca kasneje so »/s/**pet zapleti** na zemljišču pri Jorasu« (Šuligoj 2006e, 3): »Ob Dragonji pri Jošku Jorasu **spet hrumijo stroji**«. Besedica »spet« izraža pogostost dogodkov, morda celo naveličanost. Novinar v nadaljevanju pove, da Joras živi v strahu pred nadaljnjimi potezami hrvaških delavcev: »**Boji se**, da mu bodo prekopali pot, ki jo uporablja za dostop do hiše«. Namreč, »Jorasa je obiskal komandir Policijske postaje Buje in ga na **nekoliko nenavaden način** obvestil, da bodo hrvaški delavci kosili travo na levem bregu Dragonje in čistili kanale za odvajanje meteorne vode«. Joras torej živi v strahu zaradi »nenavadnega« obvestila, vendar novinar ne pove, kaj je bilo tako nenavadnega v komandirjevem obvestilu.

S svojim ravnanjem »Hrvati« Jorasa prav silijo, da se obrača na sodišče in išče pravne rešitve: »Joško Joras je **prisiljen** predlagati izvršbo za odstranitev cvetličnih korit, saj jih Hrvaška ni odstranila. Prav tako mu ni dovolila, da bi jih odstranil sam.« (Šuligoj 2006f, 4)

Iz zgornjih primerov je očitno, da je Joras žrtev neprimerne, nepravičnega, grobega ravnanja hrvaških organov in hrvaških državljanov. V kasnejših novinarskih prispevkih pa se pogosto izpostavlja, da je tudi žrtev neprimerne in neučinkovitega delovanja ali pasivnosti slovenske uradne politike in da se hrvaškimi oblastem niti ni treba zelo truditi, da bi dosegli svoje: »Joško Joras razočaran zaradi **'prispevka'**

slovenskih oblasti (Grča 2006b, 3); »Sam natančno ve, da **na pomoč slovenskih policistov ne more računati**« (Šuligoj 2008c, 3); »Joras je sicer nekoliko zadržan pred pogovorom s Türkom, saj je **za sprejem pri predsedniku prvič zaprosil že januarja, zatem pa še dvakrat, in je šele zdaj dočakal odziv**« (Šuligoj 2008i, 3); »**Nihče s slovenske strani** mu tudi še ni povedal, kdaj bo ključ ali daljinski upravljalnik sploh dobil«, »slovenska država [Jorasa, op. T. J.] **sploh še ni na nikakršen način obvestila o rešitvi**« (Šuligoj 2008t, 3). Podobno nakazujeta tudi naslednja primera:

Hrvatom ni bilo treba braniti korit, ki so po slovenski zakonodaji na slovenskem ozemlju, po hrvaški pa že osem let na hrvaškem. Tovornjak, ki je prišel na mejo, so **namreč podrobno pregledali slovenski policisti in republiški prometni inšpektor Zvone Benčič**. Ugotovil je, da nima pravilnega potnega naloga, saj je po nalogu smel samo do Portoroža (ne do Sečovelj), in **formalni razlog za vrnitev v Škofjo Loko je bil izpolnjen**. Tako se je končal eden od scenarijev, s katerim je bil predviden 'napad' na cvetlična korita. (Grča 2006a, 1)

Jošku Jorasu očitno ne bo treba gladovno stavkati. Zadnja novica, ki se je kakor blisk razširila po Sloveniji in dosegla tudi Jorasa, je, da so se **najvišji predstavniki Slovenije in Hrvaške vendarle dogovorili o človeški potezi**. Joško Joras bo smel še naprej, tako kot doslej, uporabljati svojo pot mimo hrvaške kontrolne točke do svoje domačije. Kljub vsem zapletom in sporom, nesporazumom in protestom, kljub jezi in **skoraj brezumju torej še obstaja možnost hitrega in učinkovitega dogovarjanja med tistimi, ki v obeh državah odločajo**. (B. Š. 2008a, 1)

Joras se torej bori za pravično mejo, pri čemer pa mu organi slovenske oblasti niso v pomoč. Analiza prispevkov je pokazala, da si boj Joška Jorasa zasluži vse pohvale in da je Joras pozitivno reprezentiran, pri tem pa mu težav ne povzročajo le »Hrvati«, ampak tudi slovenska oblast. Zagovarjanje slovenskih nacionalnih interesov in kritiziranje dejanj »Hrvatov« ter slovenske politične elite preko reprezentacij Jorasa kot žrtve v novinarskih prispevkih tako označuje domoljubje kot vrlino in nedomoljubje kot greh. Ustvarja tudi nacionalistični diskurz, ki ni očiten, vendar je prisoten v izbiri določenih besed, ki ustvarjajo pomene, ki Hrvate označujejo negativno, Jorasov boj za ozemlje pa pozitivno.

5.5.1.3 SLOVENEK IZ SEČOVELJ ŠT. 1

K reproduciranju nacionalizmov prav gotovo prispeva tudi izpostavljanje Jorasove nacionalne pripadnosti, kar se največkrat dogaja predvsem z navajanjem naslova njegovega stalnega bivališča. Novinarji naslov njegovega stalnega bivališča »Sečovlje 1« navajajo zelo pogosto, navajajo pa ga kot dejstvo, čeprav so na drugi strani hrvaške oblasti prepričane, da Joras živi na hrvaškem naslovu Škrile 73a. Primerov je veliko, naj jih navedem le nekaj: »Joško Joras stanuje v še ne povsem končani hiši, ki nosi hišno številko **Sečovlje 1**« (Šuligoj 1999b); »**Joško Joras iz Sečovelj št. 1**« (Šuligoj 1999c, 6); »**Joško Joras, državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v slovenskih Sečovljah 1**« (Raztresen 2000a, 4); »**Ker stanovalec hiše Sečovlje 1 ne bo poravnal hrvaškim oblastem kazni, tvega 17 dni zapor**« (Šuligoj 2001c); »**uradno pa ima njegova hiša številko Sečovlje 1**« (D. G. 2002); »Joško Joras je včeraj novinarjem sporočil, da ga hrvaški policisti spet ovirajo **na njegovi poti do doma, kjer ima naslov Sečovlje 1**« (Šuligoj 2008u, 3).

Novinarji torej sploh ne dvomijo, da Jorasova parcela pripada slovenski državi, in naslov njegovega stalnega bivališča navajajo tudi, ko to ni pomembno za samo zgodbo. Njegovo nacionalno pripadnost novinar poudari tudi v članku z naslovom »Le kje je doma svetnik Joras?« (Raztresen 2000a, 4) z retoričnim vprašanjem: »Tisti večer so Joška Jorasa, ki je tudi občinski svetnik v občini Piran (**ali bi to lahko bil, če ne bi imel stalnega bivališča v Sloveniji?**) /.../.«

Predvsem v zgodnejših prispevkih je izražena njegova slovenskost in navezanost na domovino Slovenijo. Prvi novinarski prispevek, ki sem ga zasledila v časopisih, opisuje takole:

Za kaj se bo zavzemal kandidat za piranskega občinskega svetnika iz Mlinov, ki je zdaj **prvič v samostojni državi Sloveniji polnopravni Slovenec?** /.../ Vztrajni mož je toliko časa tekal od urada do urada /.../, da so na to postali pozorni državni organi, ki so šele letos vsakemu lastniku hiše v teh zaselkih na njegovo posebno vlogo dodelili **hišno številko slovenske vasi Sečovlje**. Joško Joras jo je **nemudoma pritrdil na pročelje svoje hiše**, ne da bi ga hrvaške krajevne oblasti zaradi tega kakorkoli priganjale. Ko je lahko **v svoji matični domovini Sloveniji** tudi uradno prikazal, da ima stalno prebivališče **v slovenskem kraju**, je lahko dobil novo slovensko osebno izkaznico, ko se je z njo izkazal, so ga vpisali v volilni imenik občine Piran, enako kot njegovi drugi

sovaščani pa je dobil **prvič v samostojni državi Sloveniji tudi pravico do kandidiranja**. (Raztresen 1998, 3)

Iz opisa lahko sklepamo, kako ponosen je Joras, da je Slovenec, in kako ponosen je novinar na Jorasa, da je izbral Slovenijo za svojo domovino. Ponos je očiten tudi v naslednjem primeru:

Joško Joras, čeprav je v (pred)volilnem obdobju doživel kar nekaj razočaranj, **ostaja zvest in vztrajen državljan Slovenije**. Tako je minulo sredo proti večeru ob 17. uri **na svoji hiši v Mlinih, ki so v določanju meje med Slovenijo in Hrvaško sporno ozemlje, uradno pa ima njegova hiša številko Sečovlje 1**, razobesil slovensko zastavo. V počastitev Dneva samostojnosti. (D. G. 2002)

Novinarski prispevki na ta način poudarjajo njegovo navezanost na domovino. Na tem mestu se strinjam s Pušnikovo (1999, 800), ki ugotavlja, da novinarski diskurz skuša vzbuditi posebna čustva, ki naj bi jih posamezniki gojili do »domačega« ozemlja. Joras je dvakrat celo poimenovan kot Slovenec, kar še posebej priča o pomembnosti njegove nacionalne pripadnosti in nosi nacionalistični pomen: »da bi si **Slovenec** našel odvetnika« (Raztresen 2000a, 4); »**Slovenec** za hrvaškimi zapahi« (Šuligoj 2002c, 2).

Zavedati se moramo, da poimenovanje vedno vključuje izbiro. Novinar z izbiro poimenovanja Jorasa kot Slovenca skuša poudariti predvsem njegovo nacionalno pripadnost, dogodek pa z osebne ravni pomakne na nacionalno oziroma mednarodno raven. Gre torej za odnose med dvema narodoma.

5.5.1.4 ŠKODLJIVEC UGLEDU SLOVENIJE V SVETU

V prispevkih prihaja tudi do nestrinjanja z Jorasovim početjem. Do preobrata pride, ko s svojimi dejanji začne posegati v svobodo drugih – ko avgusta 2004 v znak protesta zapre mejni prehod. Vendar novinarje predvsem skrbi ugled Slovenije in Slovencev.

Zgroženost nad dogodkom je očitna že v naslovu na naslovnici »Lahko res **kdorkoli** zapre mejni prehod?« (Šuligoj 2004e, 1). Joras, prej »borec za mejo« in žrtev krivičnega ravnanja »Hrvatov«, je zdaj postal »kdorkoli«. Prispevek se nadaljuje na drugi strani z nadnaslovom »Jorasov **škandalozni** protest na meji« in naslovom »Turisti

jih niso zanimali«, ki govorita o neprimerni in nepravični potezi Jorasa do drugih ljudi. Vendar novinarja skrbi predvsem, da je zaradi njegovega protesta omadeževan ugled Slovenije: »Ne glede na vse je **na slovenski državi ostal velik, še neizbrisan madež**.« (Šuligoj 2004f, 2)

Nestrinjanje z Jorasovim dejanjem je očitno tudi v naslovu »**Jorasova sramota** na državni meji« (Umer 2004, 2). Novinar nato nadaljuje: »Joško Joras, ki **pod pretvezo boja za južno slovensko mejo** pomaga predvsem sebi in svojemu jesenskemu nastopu na volitvah na listi SLS /.../ Če je **več tisoč tujcev v soboto spoznalo Slovence po Jošku Jorasu in medlem posredovanju naše policije, bi moral biti naš bojevnik za južno mejo politično mrtev**.« Novinarja torej bolj kot Jorasova sramota skrbi sramota Slovenije. Jorasovo početje obsoja predvsem zato, ker meče slabo luč na slovenski narod, in dvomi o pravem namenu njegovega boja. Spet so torej v ospredju nacionalni interesi in želja po ugledu slovenskega naroda v svetu.

Zanimiv je naslov v časopisu Delo naslednjega dne »Joras nedopustno, Hrvaška neprimerno« (Albreht 2004, 2). Naslov torej govori o odnosu med Jorasom in Hrvaško in ne na primer med Slovenijo in Hrvaško – o odnosu med državljanom in drugo državo in ne med dvema državama. Slovenijo distancira od Jorasa zaradi nesprejemljivosti njegovega dejanja, dejanja hrvaške strani pa posploši na celo hrvaško državo.

5.5.1.5 POLITIČNO ANGAŽIRANA MEDIJSKA OSEBNOST

V istem času kot reprezentacije Joška Jorasa kot škodljivca ugledu slovenskega naroda se prvič pojavljajo tudi namigi o političnem ozadju njegovega delovanja: »Brez njih [medijev, op. T. J.] njegovo početje (**ki ga očitno podžigajo iz ozadja, le da se politični strateg in gospodje nočejo izpostavljati** in na koncu **izpade klovn le ubogi Joras**) ne bi imelo učinka« (Umer 2004, 2). Sklepam, da takšne reprezentacije nastopijo zaradi prihajajočih državnozborskih volitev. Za vstop v parlament se namreč poteguje tudi SLS, katere član je Joško Joras. Novinar tako sklepa, da SLS skuša pridobiti volivce s poudarjanjem pomena nacionalne pripadnosti in z zagovarjanjem nacionalnih interesov, za to pa izkoristijo težave Jorasa, ki je tu reprezentiran kot žrtev delovanja lastne stranke.

Tudi v letu 2008 prihajajoče državnozborske volitve povzročijo ugibanja o politični motiviranosti Jorasovih dejanj. Novinar v svojem prispevku z naslovom »Boj za mejo ali predvolilno vročičenje?« (Žitko 2008a, 1) namiguje, da gre pri vsem skupaj

za pridobivanje medijske pozornosti in volivcev. Z nadnaslovom »Spet Jorasova korita« izraža naveličanost, v nadaljevanju pa pove, da »/z/ napovedanim skupinskim odstranjevanjem Jorasovih cvetličnih korit to soboto /.../ lahko pričakujemo **predvsem še en medijski dogodek**«. Novinar torej dvomi, da gre za izražanje nacionalnih interesov in reprezentira Jorasa in njegove podpornike kot željne medijske pozornosti. Podobno namiguje tudi novinar v naslednjem prispevku: »Nezanemarljivo je najbrž tudi dejstvo, da pričakujejo prav to predpraznično soboto na poti proti Istri veliko število turistov« (Šuligoj 2008f, 3). Novinar predpostavlja, da so izbrali dan, ko bodo poželi največ pozornosti. V prispevku naslednjega dne je odstranjevanje korit »pri **razvpitem** Jošku Jorasu« označeno kot »provokacija« (Kajzer 2008b, 1). Ne gre torej za boj za nacionalne interese, temveč le za provociranje hrvaških oblasti in s tem pridobivanje pozornosti. Joško Joras je celo označen kot »razvpit«, kar pomeni poznan po slabih lastnostih. Predpostavke o njegovi politični motivaciji Jorasa spremenijo iz vztrajnega borca za južno mejo v »klovna« in »razvpito« medijsko osebnost. Ne gre več za borca za mejo, ampak borca za medijsko pozornost v sodelovanju z Marjanom Podobnikom in SLS. To predpostavlja tudi novinar v naslednjem primeru: »Joško Joras in Marjan Podobnik pa sta v času protesta **izgubila medijsko bitko** /.../« (Kajzer 2008c, 1)

V naslednjih primerih novinarji predpostavljajo, da je boj za južno mejo že od nekdanj sredstvo za pridobivanje volivcev pred državnozbornskimi volitvami, čeprav v novinarskih prispevkih pred letom 2004 v povezavi z Joškom Jorasom takšnih navedb nisem zasledila.

»Že napoved in organizacija shoda sta **dišali po političnem ozadju**, saj sta sporno ozemlje ob izlivu Dragonje in morska meja **že vse od osamosvojitve** Slovenije in Hrvaške **poligon za pridobivanje predvolilnih točk na obeh političnih prizoriščih**« (Umer 2008, 2). Novinar v nadaljevanju Joška Jorasa in Marjana Podobnika nekoliko posmehljivo označi kot »**prva zastavonoša**«, torej kot vodji na poligonu za pridobivanje predvolilnih točk. Podobno predpostavlja novinar v naslednjem primeru:

Odnosi s Hrvaško so očitno **obvezen del slovenske volilne agende** in to kljub načelu, da meja s Hrvaško ne bi bila uporabljena kot predvolilno orožje. Zadnji zapleti na meji, aktivnosti Marjana Podobnika in njegovih pripadnikov, (ne)odstranjevanje cvetličnih korit na evropski poti Joška Jorasa, utegnejo zadane cilje sprevreči in zdi se, da v

tematiko meddržavnih odnosov vstopa celo **predvolilni nacionalizem**. (Grča, Škrinjar 2008, 1)

Novinar torej meni, da Joras in Podobnik skupaj z SLS v boju za volivce uporabljata nacionalistične poteze. Nacionalizem pa ima izrazito negativen predznak in demokratična evropska država si ga ne bi smela privoščiti. Znova je ogrožen ugled Slovenije.

Joško Joras je torej v večini prispevkov reprezentiran pozitivno v smislu vztrajnega boja za pravično južno mejo. Vendar se pozitivne reprezentacije spremenijo v negativne, ko se pojavi predpostavka o njegovi politični motiviranosti in ko njegova dejanja utegnejo škodovati ugledu Slovenije in slovenskega naroda v svetu, predvsem v Evropi. Politika, politiki in politično imajo v Sloveniji negativen predznak, saj javnost politikom in političnim strankam ne zaupa.¹⁷ Takoj ko se Jorasa začne povezovati s politiko, dobijo njegova prej pozitivna domoljubna dejanja negativen politični predznak. Prav tako so njegova dejanja reprezentirana negativno, ko bi lahko zaradi poseganja v pravice drugih, nespoštovanja demokratičnih načel, nacionalističnega namena itn. začela škodovati ugledu Slovenije in slovenskega naroda v svetu.

5.5.2 REPREZENTACIJE SLOVENCEV IN HRVATOV

Za ugotavljanje prisotnosti nacionalizmov v prispevkih se mi zdi pomembno tudi, kako so reprezentirani pripadniki slovenskega in hrvaškega naroda. Že sama delitev na Slovence in Hrvate, na nas in njih, na naše in njihovo vsebuje nacionalistični diskurz. Tudi v analiziranih novinarskih prispevkih pogosto zasledim rabo besede »naš«: »naše državljane« (Grča 1999, 2), »naši vladni uradniki« (Raztresen 2000a, 4), »naše policije«, »naš bojevnik za južno mejo« (Umer 2004, 2), »našega državljan« (Albreht 2004, 2), »našo zemljo« (Šuligoj 2007a, 1), »našo sosedo« (Kajzer 2008a, 3), »naši kontrolni točki« (Umer 2008, 2). Naslovniki se zavedajo, da beseda »naše« pomeni slovensko in da smo »mi« Slovenci in »oni« tujci, Hrvati: »Nato so na slovenskem ozemlju brez dovoljenja Slovenije kontrolno točko (**oni** pravijo mejni prehod!) zgradili Hrvati« (Grča 2006b, 3). Časopisni diskurz bralce nagovarja kot pripadnike naroda – naroda kot »zamišljene skupnosti« (Anderson 1998), ki se ob

¹⁷ Toš (2008, 93) ugotavlja, da je povprečno zaupanje političnim strankam od leta 1991 do leta 2006 le 7,3 %, državnemu zboru pa 16,9 %.

branju časopisov zavedajo svoje kolektivne, narodne identitete. Časopisni diskurz torej predpostavlja, da je svet razdeljen na homogene narode, ki se med seboj razlikujejo. Joško Joras tako živi »za Slovence v Sečovljah 1, za Hrvate v Mlinih 73« (Raztresen 2000b).

V novinarskih prispevkih so uporabljene še druge strategije, ki reproducirajo nacionalizme. Prva takšna strategija, ki sem jo opazila v analiziranih novinarskih prispevkih, je posploševanje. Namesto imenovanja določenih akterjev v dogodku, novinarji posplošujejo dejanja, lastnosti in mišljenja določenega posameznika ali določene skupine ljudi na cel narod.

V analiziranih prispevkih gre za posploševanje predvsem, ko novinar slabšalno govori o Hrvatih (čeprav gre na primer za točno določene hrvaške državljane, hrvaške politike, hrvaške policiste itn.). S tem ustvarja občutek, da vsi Hrvati mislijo enako, vsi so nastrojeni proti Sloveniji. Nekaj najbolj očitnih primerov: »**Hrvatje** mu kisajo mleko« (Umer 1999b, 2); »da so se **Hrvati** opogumili in postavili oviro na njegovo obvoznico« (B. Š. 2006, 32); »Skoraj dve leti so **Hrvati** brez sleherne zadrege dopuščali Jorasu, da je pot nemoteno uporabljal« (Šuligoj 2006d, 3); »Kritično bo v četrtek, ko jih bo civilna iniciativa poskusila odstraniti, **Hrvati** pa to preprečiti« (B. Š. in D. G. 2006, 1); »Joras, ki ima v najemu tudi tri hektarje od Sklada kmetijskih zemljišč Slovenije, vendar mu **Hrvatje** preprečujejo njeno koriščenje« (Šuligoj in Grča 2006, 3); »**Hrvati** v slovenski katastrski občini Sečovlje kosijo travo in čistijo kanale za odvajanje meteorne vode« (Šuligoj 2006e, 3); »**Hrvati** preprečili skladovi upraviteljici nadzor ob Dragonji« (Šuligoj 2008a, 3); »Osnova za takšno pobudo je dejstvo, da so korita na Jorasovo pot postavili **Hrvati** skoraj leto po brionskem dogovoru o izogibanju incidentov med državama« (Šuligoj 2008i, 3).

Tudi pri reprezentaciji Slovencev prihaja do posploševanja, na primer: »/.../ zaradi 'višjih interesov' in pritiska hrvaških oblasti **Slovenci** popustili /.../« (Grča 2006b, 3), vendar v veliko manjšem obsegu. Predvsem zato, ker se novinar ne poistoveti z ravnanjem določenih državljanov Slovenije, uradne politike, političnih funkcionarjev in se noče vreči v isti koš. Tako ravnanje hrvaških državljanov novinarji posplošijo, slovenske udeležence pa natančno definirajo: »**Joras nedopustno, Hrvaška neprimerno**« (Albreht 2004, 2); »**Hrvatom** ni bilo treba braniti korit /.../. Tovornjak, ki je prišel na mejo, so namreč podrobno pregledali **slovenski policisti in republiški prometni inšpektor Zvone Benčič**« (Grča 2006a, 1). Novinarji nameč s svojo

patriotsko držo slovensko oblast obsojajo, da ni naredila dovolj v boju za slovensko ozemlje in da hrvaškimi oblastem olajšuje delo.

Druga značilnost novinarskega poročanja, ki jo opazim v analiziranih prispevkih, je **poosebljanje**. Točno določene osebe, ki so izvršile aktivnost ali so bile v njej udeležene, zamenja država ali prestolnica države. Na primer: »odstranitev cvetličnih korit, saj jih **Hrvaška ni odstranila**« (Šuligoj 2006f, 4); »odkar je **Hrvaška** na Jorasovo 'evropsko' pot **postavila** velika in kakih 450 kilogramov težka cvetlična korita« (Šuligoj 2008d, 2); »Sobotni 'miting' **Zagreba** ne vznemirja« (Kajzer 2008a, 3); »Za **Zagreb** shod manj pomembna novica« (Kajzer 2008c, 1); »**Hrvaška** bo poslala PIN-kode za štiri zapornice« (Šuligoj 2008t, 3);

Takoj po osamosvojitveni vojni je **Slovenija zgradila** svojo nadzorno točko na severni strani, **Hrvaška** pa je več mesecev zatem **začela postopoma graditi** sprva skromno, potem pa čedalje večjo nadzorno točko. /.../ **posvetovali so se z Zagrebom** /.../ Spustili so jih po nekaj urah **po posredovanju Slovenije** (Šuligoj 2006b, 3).

Iz navedenih primerov ne moremo vedeti, kdo natančno je udeležen v dogodkih. Pravzaprav to tudi ni pomembno in zato novinar tudi uporabi poosebljanje – pomembno je, da gre za hrvaško ali slovensko državo in hrvaške ali slovenske nacionalne interese. V novinarskih prispevkih so **Hrvati predstavljeni kot akterji krivičnega ravnanja**, ki ga **Slovenci večinoma pasivno sprejemajo**. Za opisovanje spornih dejanj Hrvatov so uporabljeni glagoli, ki izražajo aktivnost, za opisovanje položaja pripadnikov slovenskega naroda pa glagoli, ki izražajo pasivnost. Na primer: »Povedal pa nam je svoje mnenje, da so se **Hrvati opogumili in postavili oviro** na njegovo obvoznico potem, ko so ugotovili, kako **neodločni in razdvojeni so v Sloveniji** glede reševanja tega spornega vprašanja« (B. Š. 2006, 32). Podobno izražata tudi naslednja primera:

Ti **prebivalci večinoma slovenske narodnosti so se ob osamosvojitvi znašli v začaranem krogu** /.../ **so jih Hrvati uvrstili** pod svojo občino Buje, **jim določili** svoje hišne številke ter **jih priključili** na svoje komunalne sisteme.« (Raztresen 1998, 3)
»**Nekateri visoki naši vladni uradniki** ne zagovarjajo slovenskih stališč glede državne meje v Istri: **ne moti jih**, da **Hrvati rišejo mejo** po sredini Piranskega zaliva in da **so** na slovenski zemlji **postavili** svoj mejni prehod.« Slovenska uradna politika »**je** vzhodnim sosedom glede mejnih vprašanj **pripravljena še kar naprej popuščati**. (Raztresen 2000a, 4)

Večina zemljišč je **bila v lasti** kmetijske skupnosti občine Piran, zaradi česar so **samodejno prešla** v last Sklada kmetijskih zemljišč RS, nekaj zemlje je občina celo prodala zasebnikom (pred letom 1991), a jih je **Hrvaška vseeno nacionalizirala, ko je leta 1993 nastavila ponarejeno zemljiško knjigo** na bujskem sodišču. (Šuligoj 2008c, 3)

Primeri konotirajo negativno vrednotenje tako »Hrvatov« kot tudi predstavnikov slovenske oblasti, ki ne naredijo dovolj za slovenski narod in ozemlje, ki mu pripada. Kadar je tudi za predstavnike slovenskega naroda uporabljena aktivna oblika glagola, se to zgodi za opisovanje nedomoljubnega delovanja v lastno škodo. Predstavniki slovenske oblasti namreč, **»kot da bi bili odvetniki sosedov, v slovensko škodo razlagajo** slovensko temeljno ustavno listino« (Raztresen 2000a, 4). Popustljivi slovenski narod Hrvatom olajšuje njihove krivične aktivnosti: **»/.../ so potem zaradi 'višjih interesov' in pritiska hrvaških oblasti Slovenci popustili** in omenjeno točko uredili pred mostom. Nato so na **slovenskem ozemlju brez dovoljenja Slovenije kontrolno točko (oni pravijo mejni prehod!) zgradili Hrvati**« (Grča 2006b, 3). Zapis v oklepaju, ki je zaključen s klicajem, jasno izraža novinarjevo zgroženost nad hrvaškim mnenjem, da gre za mejni prehod in ne zgolj kontrolno točko. Hrvati slovensko popustljivost izkoriščajo in jo obračajo sebi v prid: **»Medtem ko slovenska država na spornem ozemlju ni premaknila niti kamna, pa hrvaška država na spornem ozemlju ves čas sistematično utrjuje svojo posest in premišljeno spreminja lastništvo** (Šuligoj 2007b, 3). Ozemlje, ki **»je bilo za našo sosedo še pred leti 'sporno', zdaj ga omenjajo kot tisto, ki je bilo od nekdanj nesporno hrvaško**« (Kajzer 2008a, 3). Prav zaradi neodločnosti in pasivnosti slovenskih oblasti lahko svobodno in neovirano izvajajo krivične poteze: **»Hrvati torej, kadar hočejo, preprečijo Jorasu, da bi domov pripeljal kar koli.**« (Šuligoj 2008v, 3)

V analiziranih prispevkih je prisoten tudi namig o **protislovenski in proevropski drži Hrvatov**, kar novinarje zmoti. Na to opozarja prispevek z naslovom **»V nos jim gre le slovenska zastava**« in podnaslovom »Hrvaški policisti sneli z Jorasove hiše državno in piransko zastavo, ne pa tudi zastave EU« (Šuligoj 2001b, 2). Tudi naslednji opozarja prispevek podobno: **»/.../ po krajšem iskanju [so, op. T. J.] odnesli samo slovensko zastavo** in leseno držalo. **Zastavo Evropske unije so pustili v hiši.** Niso se zmenili niti za kasetofon, s katerim je Joras **(niti ne tako glasno, kot trdijo hrvaški uradni viri)** predvajal slovensko himno« (Šuligoj 2002c, 2). Z zapisom

v oklepaju novinar skuša diskreditirati hrvaške uradne vire in namiguje, da pretiravajo, čeprav ni jasno, kako glasno je Joras zares predvajal himno. Iz zgornjih primerov lahko izluščimo predpostavko novinarjev, da so poteze Hrvatov nacionalistično usmerjene.

Pri reprezentacijah Hrvatov je včasih zaznati tudi ironijo, ki poraja občutek, da so s svojim ravnanjem včasih že smešni. Ironija je retorično sredstvo, ki tvori dvojni pomen. Čeprav ironija vedno nosi vrednostno sodbo, Lutharjeva (1998, 163) pravi, da z uporabo ironije avtor lahko vnese alternativne pomene v objektivistični novinarski diskurz. Pogosta je tudi v informativnih novinarskih zvrsteh, saj je z ironijo »mogoče objektivno predstavitev (torej aktualnost, uravnoteženost, točnost, realizem) cepiti z vrednotenjem« (prav tam).

Za dvanajst litrov mleka, ki ga Jorasu niso pustili peljati domov, novinar ironično uporabi besedo »tovor«, čeprav beseda navadno označuje večje količine kot dvanajst litrov mleka: »/.../ s '**tovorom**' znova želel mimo kontrolne točke« (Grča 1999, 2). Ironičen je tudi opis dejanja hrvaškega sodišča kot »cvetke«: »Dodatna '**cvetka**' pa je, da je **zagrebško sodišče v nasprotju s svojim razumevanjem meje priporočeno pismo Jošku Jorasu poslalo na naslov: Sečovlje 1, 6333 Sečovlje – Republika Slovenija!**« (Šuligoj 1999c, 6). Da je dejanje Hrvatov nerazumljivo, opozarja tudi klicaj na koncu stavka. Prizvok ironije ima tudi naslov »**Carina za 'uvoz' iz Slovenije v Slovenijo**« (D.G. 2000, 24), ki očitno opozarja na nesmiselnost dogodka. Avtor potem nadaljuje: »Po **pripetljajih** z dostavo pohišva (avgusta 1999) in dvanajstih litrov mleka (septembra 1999) na svoj dom v Sečovljah št. 1 je Joška Jorasa sinoči ob 18.15 **doletela še ena**«. Uporaba besede »pripetljaji« opozarja na zaplete, ki jih je imel Joras do sedaj, zdaj pa ga je »doletela še ena« takšna, nepričakovana, nesmiselna, smešna.

Ko Hrvati umaknejo korita, novinar ironično zapiše, da so le okrasili dostop do Evrope: »Zapornico ob Dragonji so postavili kak meter stran od korit, zadnje so samo umaknili in dodali še nekaj cvetličnih loncev, da so **lepo okrasili dostop na 'evropsko' pot**.« (Šuligoj 2008t, 3)

Da so avtorji prispevkov zares zavzeli domoljubno stališče, kaže tudi **kritika slovenske uradne politike**, ki naj ne bi branila slovenskih interesov in je v prispevkih označena kot **neodločna, malomarna in nedomoljubna**:

/.../ kot vaščan enega od uradno spornih zaselkov, ki so zaradi **preteklih malomarnosti in brezbržnosti Slovenije pod hrvaško jurisdikcijo**. /.../ Če bo mož izvoljen, se bo slejkoprej zavzemal za **celovitost** občine Piran, kot je izpričana v dokumentih, tudi s

Savudrijskim polotokom, ki je zaradi **malomarnosti Slovenije že skoraj pol stoletja pot hrvaško upravo.** (Raztresen 1998, 3)

Ob **neodločnosti slovenske vladne politike** gre pri državni meji v Istri vsaj za **en izvirni greh, za katerega bi bilo treba dobiti odvezo.** /.../ Londonski memorandum oziroma sporazum o razdelitvi Svobodnega tržaškega ozemlja med Italijo in Jugoslavijo iz leta 1954 namreč določa, da dotedanjih občin ne bodo razkosali – prav kmalu potem pa so dele piranske občine s Savudrijo, Kaštelom in Marijo na Krasu pripojili hrvaški občini Buje. (Raztresen 2000a, 4)

Hrvatom ni bilo treba braniti korit, ki so po slovenski zakonodaji na slovenskem ozemlju, po hrvaški pa že osem let na hrvaškem. **Tovornjak, ki je prišel na mejo, so namreč podrobno pregledali slovenski policisti in republiški prometni inšpektor** Zvone Benčič. Ugotovil je, da nima pravilnega potnega naloga, saj je po nalogu smel samo do Portoroža (ne do Sečovelj), in **formalni razlog za vrnitev v Škofjo Loko je bil izpolnjen.** (Grča 2006a, 1)

Analiza novinarskih prispevkov je pokazala, da so »Hrvati« res reprezentirani negativno. Vendar so tudi »Slovinci«, v nasprotju z mojo predpostavko, reprezentirani negativno. Predvsem gre za reprezentacije slovenske oblasti, ki je pasivna in se ne bori za interese slovenskega naroda in slovenske države. Novinarski prispevki označujejo domoljubje, boj za slovensko ozemlje, zagovarjanje nacionalnih interesov kot vrednote, nedoslednost in pasivnost slovenske vlade pa kot greh.

5.5.3 DRUGE STRATEGIJE REPRODUCIRANJA NACIONALIZMOV

Z analizo novinarskih prispevkov sem ugotovila prisotnost še nekaterih drugih strategij reproduciranja nacionalizmov. V nekaterih člankih se pojavlja **poimenovanje določenih oseb kot pripadnikov določenega naroda** oziroma označevanje z njihovo nacionalno identiteto: »**Skupina Hrvatov** splezala na balkon, stopnišče in streho ter grozila Jorasu« (Šuligoj 2002b, 2); »hrvaška policija na posestvu Joška Jorasa ob hrvaškem mejnem prehodu aretirala **tri slovenske državljane**«, »carinski postopek zoper **tri Slovence**«, »pristopili štirje policisti in odpeljali **tri Slovence** na bujsko policijsko postajo« (Šuligoj 2004d, 2); »petkove aretacije **treh Slovencev**«, »Hrvaška

policija je ob 14. uri aretirala **tri Slovence**« (Šuligoj 2004f, 2); »med najhujšo poletno pripeko spravlja ob živce več tisoč **Italijanov, Nemcev, Avstrijcev, Francozov, Hrvatov, Slovencev**« (Umer 2004, 2); »**Slovence** so zasliševali na bujski policijski postaji in pri umaškem sodniku za prekrške« (Šuligoj 2004e, 1).

Osebna identiteta vpletenih torej ni pomembna, pomembna je njihova nacionalna identiteta. Novinarski prispevki vsebujejo predpostavko, o kateri kot o elementu nacionalne ideologije govori tudi Smith (v Yumul in Özkırmılı 2000, 801), da je svet razdeljen na narode, ki se med seboj razlikujejo.

V prispevkih, ki se dotikajo razlage določanja meje, lahko opazimo, da prihaja do **interpretacije preteklosti, ki jo navajajo kot dejstvo**. To je očitno iz naslednjih primerov:

Ti zaselki so **700 let spadali pod piransko občino**, po koncu druge svetovne vojne in po koncu vojaške uprave nad tem ozemljem pa so kraji zaradi malomarnosti Slovenije prišli pod hrvaško jurisdikcijo. **Popolnoma je bilo še mogoče razumeti odločitev partizanov leta 1944**, da bodo hrvaški borci nadzorovali ozemlje južno od Dragonje, ker so bili v Kaštelu nemški vojaki, ki bi lahko slovenskim partizanom med prestopanjem reke prizadejali izgube. Leta 1952, ko so ti predeli postali jugoslovanski, je komisija za določitev republiške meje vedela, da bo tam verjetno prišlo do težav in je tam pustila zatečeno stanje, ki je ustrezalo Hrvatom. /.../ Tako vse do osamosvojitve obeh držav ta meja ni bila nikoli določena, **čeprav so prebivalci iz teh zaselkov še v prejšnji skupni državi nekajkrat izrazili željo in zahtevo po priključitvi k tedanjemu koprskemu okraju**. /.../ Tej kandidaturi je treba pripisati poseben pomen: /.../ v primeru njegove izvolitve pomenilo, **da ti kraji ne spadajo k piranski občini samo po zgodovinskih in katastrskih, ampak tudi po pravnih in upravnih kriterijih**, saj bi imeli v občinski upravi od tod, z one strani reke Dragonje voljenega človeka. Če bo mož izvoljen, **se bo slejkoprej zavzemal za celovitost občine Piran, kot je izpričana v dokumentih, tudi s Savudrijskim polotokom**, ki je zaradi malomarnosti Slovenije že skoraj pol stoletja pod hrvaško upravo. (Raztresen 1998, 3)

Kot je **Piran slovenski**, tako naj bi bili tudi vsi njegovi upravni deli. **Marsikaterega slovenskega obmorskega in pomorskega nesporazuma in problema /.../ sploh ne bi bilo, če bi bila piranska občina še vedno v starih mejah**. (Raztresen 2000a, 4)

Sporna zemljišča južno od Dragonje so **že od 1849** v piranskem zemljiškem katastru (zemljiško knjigo je nastavila Avstroogrška). Večina zemljišč je bila v lasti kmetijske

skupnosti občine Piran, zaradi česar so samodejno prešla v last Sklada kmetijskih zemljišč RS, nekaj zemlje je občina celo prodala zasebnikom (pred letom 1991), a jih je Hrvaška vseeno nacionalizirala, ko je leta 1993 nastavila ponarejeno zemljiško knjigo na bujskem sodišču. (Šuligoj 2008c, 3)

Da so novinarji prepričani, da je ozemlje slovensko, je očitno tudi iz spodnjih primerov, v katerih to mimogrede omenijo: »Če bo mož izvoljen, se bo slejkoprej **zavzemal za celovitost občine Piran, kot je izpričana v dokumentih, tudi s Savudrijskim polotokom**« (Raztresen 1998, 3); »Joras, ki sodi med najvztrajnejše borce za ta del južne meje in je zbral že **dovolj gradiva in dokaznega materiala, iz katerega nedvoumno izhaja, kateri državi pripadajo trije zaselki ob Dragonji**« (Umer 1999b, 2); »**Hrvaška okupacija dela slovenskega ozemlja** na levem bregu Dragonje, kjer so sosede **na slovenski zemlji** postavili svoj mejni blok« (Raztresen 2000b); »**Dodajmo, da je celotno območje na spornem delu ob Dragonji v katastrski občini Sečovlje, torej v slovenski katastrski občini**« (Šuligoj 2006e, 3).

Prav odnos med narodom in kolektivnim spominom, promoviranje ene interpretacije preteklosti, je osnova nacionalizma (Pušnik 2003, 299). Čeprav so v javnosti ves čas prisotne polemike, kateri državi pripadajo ozemlja, se v analiziranih prispevkih novinarji s tem ne ukvarjajo, ampak dokumente interpretirajo kot dejstva. Bralec se niti ne zaveda, da gre za interpretacijo, in tako sprejema zdravorazumsko razlago vprašanja meja zgolj z ene perspektive. V tem smislu poročanje še zdaleč ni objektivno, saj bi morali biti v prispevkih predstavljeni obe razlagi določanja meje, slovenska in hrvaška.

V prispevkih se pogosto uporablja **vojni in vojaški diskurz**, stanje med Slovenijo in Hrvaško pa je z rabo besed »boriti se«, »borec«, »bitka«, »obračun«, »napad« ipd. označeno kot vojno stanje. Takšnih primerov je veliko, naj jih navedem le nekaj: »Joras je eden od tistih, ki se **borijo**, da bi vendarle določili južno mejo s sosednjo državo /.../« (Grča 1999, 2), »Joras, ki sodi med **najvztrajnejše borce**« (Umer 1999b, 2), »**Obračun** z zastavama« (Šuligoj 2002b, 2), »Joško Joras, sloviti **bojovník** za južno slovensko mejo in predvsem za svoje pravice /.../. S svojevrstnim **bojem** za južno mejo Joras opozarja že nekaj let« (Umer 2004, 2), »**Bitka** za cvetlična korita« (Šuligoj 2006d, 3), »Joško Joras – **ujetnik** izza cvetličnih korit« (Vatovec 2006, 2), »Tako se je končal eden od scenarijev, s katerim je bil predviden '**napad**' na cvetlična korita.« (Grča 2006a, 1), »Shod v podporo **borcem** za južno mejo« (Škrinjar 2008a, 3),

»**Boj** za južno mejo in korita pri Sečovljah« (Šuligoj 2008g, 1), »**Boj** za korita zaprl mejo« (Umer 2008, 2).

Navedeni primeri z uporabo besed »boj«, »bitka«, »napad« itn. konotirajo slabe odnose med državama in ustvarjajo občutek, da se je za ozemlje treba boriti.

V analiziranih prispevkih sem opazila tudi **povezovanje Slovenije z Evropo**. Jorasova pot je na primer pogosto poimenovana kot evropska pot. Celo pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo je Slovenija predstavljena kot del Evrope in ne kot del nekdanje Jugoslavije: »/.../ kar je v **Sloveniji in Evropi** temeljna človekova pravica« (B. Š. 1999, 6). V novinarskih prispevkih sem pogosto zasledila poudarek, da je južna meja zunanja meja Evropske unije in zato še toliko bolj pomembna. Jorasova pot, ki si jo je uredil do svojega doma, je tako njegova »**obvoznica v Evropo**« (Šuligoj 2004a, 3). Mostiček ob sporni meji pa »zdaj **povezuje Evropsko unijo z eno od kandidatk za vstop** v to skupnost držav« (Šuligoj 2004e, 1).

Že pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo se v novinarskih prispevkih Slovenijo povezuje z Evropo, po vstopu pa je reprezentirana kot pomemben del Evropske unije, saj so meje Slovenije zunanje meje Evropske unije. Skupna preteklost slovenskega in hrvaškega naroda je torej temelj spora, novinarski prispevki pa Slovenijo distancirajo od Hrvaške in skušajo ustvariti občutek o njeni evropskosti. Svojo ugotovitev lahko povežem z ugotovitvijo Pušnikove (1999, 803), da je medijski diskurz že v obdobju osamosvojitve najprej zamejil Slovence od drugih narodov nekdanje skupne države.

5.5.4 VIRI V NOVINARSKIH PRISPEVKIH

Navajanje virov je ključni kazalec novinarske objektivnosti, saj naj bi novinarji navedli mnenja vseh vpletenih strani (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 80). Za ustvarjanje mnenja naslovnikov je namreč pomembno, katere družbene skupine imajo v novinarskih prispevkih možnost povedati svoje mnenje. Zato sem bila pri analizi novinarskih prispevkov pozorna tudi na to, koga novinarji v svojih prispevkih navajajo in povzemajo. Spodnja tabela prikazuje, kolikokrat se v 102 analiziranih novinarskih prispevkih pojavljajo določeni viri.

Tabela 5.3: Viri v novinarskih prispevkih

Joško Joras	Podporniki Joška Jorasa (Danijel Starman, Marjan Podobnik...)	Slovenski politični vrh	Hrvaška stran
51	24	25	13

Zanimalo me je predvsem, v koliko prispevkih sta imeli možnost povedati svoje mnenje obe vpleteni strani, torej Joško Joras in njegovi hrvaški nasprotniki. Obe strani sta svoje mnenje povedali le v 10 od 102 analiziranih novinarskih prispevkov v desetletnem obdobju, kar predstavlja 9,8 %. V 27 prispevkih (26,5 %) je svoje mnenje podal le Joško Joras, medtem ko v treh prispevkih govori le hrvaška stran. V 13 prispevkih novinarji poleg izjav Jorasa navajajo še izjave njegovih podpornikov (na primer njegovega odvetnika Danijela Starmana, Marjana Podobnika in Zavoda 25. junij itn.), v petih pa samo izjave njegovih podpornikov. Skupaj je torej prispevkov, v katerih govori samo Joras in/ali njegovi podporniki, kar 45 od 102 ali 44,1 %.

Pogosto so navedene tudi izjave predstavnikov slovenskega političnega vrha, največkrat oblasti, redko pa opozicije. To se zgodi v 25 od 102 ali 24,5 % analiziranih prispevkov, predvsem pa govorijo predstavniki slovenske policije, ministrstva za zunanje in notranje zadeve, predsednik vlade in predsednik države.

Rezultati kažejo, da poročanje Dela in Slovenskih novic ni tako nepristransko, kot naj bi novinarsko poročanje bilo. Govorijo tisti, ki imajo moč (slovenska oblast) in ki so dostopni (Joras). Tudi v Delu, ki velja za kredibilen in resen časopis, govorijo predvsem Joško Joras in njegovi podporniki ter slovenski politični vrh, medtem ko mnenja hrvaške strani le redko predstavijo. Naslovniki tako dobimo le en del slike, ki podpira slovenske nacionalne interese in s tem povzroča občutke o ogroženosti Slovencev od Hrvatov.

Zanimivo je, da se Joško Joras prvič pojavi v časopisih, ko kandidira za svetnika v občini Piran. Očitno je s svojo politično veljavo dobil tudi dostop do medijev, od tega trenutka se je namreč redno pojavljal v časopisnih člankih. Tu se pojavlja vprašanje, koliko je pravzaprav »resničnih« dogodkov in koliko medijskih, t. i. psevdodogodkov, ki jih je Joras ustvaril sam. Ne glede na to pa lahko rečemo, da se s tem, ko navajata pretežno eno stran problematike in v večini citirata Jorasa, njegove podpornike in slovensko oblast, Delo in Slovenske novice odmikata od nepristranskega poročanja in se v tem primeru vključujeta v reproduciranje nacionalizma v slovenskem prostoru.

5.6 DISKUSIJA: VSAKDANJI NACIONALIZEM V DELU IN SLOVENSКИH NOVICAH

Analiza novinarskih prispevkov je pokazala, da časopisa Delo in Slovenske novice sodelujeta pri reproduciranju nacionalizmov in tako vplivata na predstave o slovensko hrvaških odnosih. Pri tem pa ne gre za očitno nacionalistično nagovarjanje, temveč za vsakdanji ali banalni nacionalizem – za nacionalizem kot ideološko zavest, ki narode, nacionalne identitete in nacionalne domovine dojema kot naravne (Billig, 1995/2004, 10). To pomeni, da je nacionalistični diskurz prisoten v izbiri in rabi določenih besed in načinov reprezentacij, na katere kot bralci sploh nismo pozorni in jih zdravorazumsko sprejemamo. Kot sem ugotovila z analizo novinarskih prispevkov o Jošku Jorasu, se to dogaja predvsem preko reprezentacij Joška Jorasa kot:

- vztrajnega borca za južno mejo: v tem pomenu je pozitivno označen skozi celotno obdobje, saj je boj za slovensko ozemlje vrlina;
- žrtve ravnanja »Hrvatov« in slovenske uradne politike: Jorasove osnovne pravice kršijo tako nepošteni in krivični Hrvati kot malomarna slovenska oblast, ki mu otežuje njegov boj za lastno in slovensko ozemlje;
- Slovenca iz Sečovelj 1: najpomembnejši del Jorasove identitete je njegova nacionalna identiteta;
- škodljivca slovenskemu ugledu: kljub svojemu pohvale vrednemu domoljubnemu boju je Joras v nekaterih prispevkih reprezentiran negativno, ker škodi ugledu slovenskega naroda in slovenske države v svetu;
- politično motivirane medijske osebnosti: tudi njegova politična vpletenost vzpodbudi negativne reprezentacije, saj se pojavi dvom o pristnosti njegovega domoljubja.

V zgodnejših prispevkih je čutiti še posebej močno podporo Jorasu, po mojem mnenju predvsem zaradi kratkega časovnega obdobja od osamosvojitve Slovenije, saj so zato čustva močnejša in ponos na mlado samostojno državo večji. Do vidnejših sprememb pri reprezentiranju Jorasa pride v času vstopa Slovenije v Evropsko unijo, ko si Joras uredi svojo pot mimo kontrolne točke in novo pot v težave. Slovenija mora namreč imeti ugled v svetu, predvsem v Evropi, biti mora primerljiva z ostalimi članicami Evropske unije in še zdaleč ne sme biti podobna Balkanu. To pa Joško Joras s svojimi dejanji ogroža. Poseže namreč v svobodo drugih, tudi Italijanov, Avstrijcev,

Nemcev, Francozov, kar je nesprejemljivo, saj se v evropski demokratični državi kaj takšnega ne bi smelo zgoditi. Od tedaj naprej je Joras večkrat reprezentiran kot politično motivirana osebnost ali pa vsaj lutka v rokah političnih strank. To se dogaja predvsem v obdobju pred parlamentarnimi volitvami (poletji 2004 in 2008). Ko se pojavijo ugibanja o njegovi politični motiviranosti, v medijih izgubi kredibilnost. Politično je v Sloveniji namreč nekaj slabega, umazanega in nevrednega zaupanja. Novinarji vse večkrat dvomijo o pristnosti njegovega početja, skrbi pa jih predvsem za ugled slovenske države. Pa vendar – tudi ko so njegova dejanja kritizirana, njegov boj za slovensko ozemlje požanje tudi pohvalo.

Nacionalistični diskurz vsebujejo tudi reprezentacije »Hrvatov« in »Slovencev« v analiziranih prispevkih. Že sama delitev na »nas« in »njih« ustvarja nacionalistični kontekst za reprezentacije enega in drugega naroda. Predvsem pri reprezentacijah »Hrvatov« prihaja do posploševanja – dejanja in mišljenje posameznika ali skupine so pogosto posplošena na ves narod in tako bralec dobi občutek, da vsi Hrvati mislijo enako. Ta dejanja in mišljenja novinarji večinoma predstavijo kot krivična, neprimerna, včasih že smešna. Pri reprezentacijah »Slovencev« je tega posploševanja zelo malo, saj se novinarji distancirajo od mišljenja in dejanj slovenske uradne politike, ki se jim zdi malomarna, pasivna in nedomoljubna. Reprezentacij Slovencev na splošno je zelo malo in niso izrazito pozitivne. V novinarskih prispevkih so reprezentirani predvsem točno določeni pripadniki slovenskega naroda oziroma državne oblasti, ki pa so reprezentirani negativno, saj po mnenju novinarjev niso dovolj domoljubni in so preveč pasivni v procesih določanja državne meje.

Nacionalistični diskurz se odraža tudi v interpretacijah preteklosti in upravičenosti Slovenije do spornega ozemlja. Novinarji zgodovino pišejo kot dejstva, in da ozemlja pripadajo Sloveniji, je zanje nesporno. Naslovniki tako dobimo eno interpretacijo preteklosti, ki se zdi edina pravilna in jo zdravorazumsko sprejemamo.

Odnos med Slovenijo in Hrvaško se v novinarskih prispevkih pogosto prikazuje kot vojno stanje: z rabo besed »bitka«, »borec«, »napad« itn. implicirajo vojno stanje med državama, med Slovenci in Hrvati oziroma Jorasom in Hrvati. S tem ustvarjajo občutek, da je slovensko ozemlje ogroženo in da se je zanj treba boriti.

Pomemben del k nacionalističnemu diskurzu v novinarskih prispevkih prispeva tudi distanciranje Slovenije od Hrvaške in njeno povezovanje z Evropo, kot da Slovenijo in Hrvaško iz preteklosti povezujejo le sporna vprašanja glede ozemlja. Že pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo je poudarjena njena večvredna evropskost,

medtem ko med slovenskim in hrvaškim narodom kljub skupni zgodovini ni podobnosti, le nerešena vprašanja, ki izhajajo iz skupne preteklosti.

Prav tako je pomembno, da so viri, ki so navedeni v novinarskih prispevkih, večinoma predstavniki slovenskega naroda. Največkrat je to Joško Joras sam, pogosto so navedene tudi izjave njegovih podpornikov, veliko je izjav predstavnikov slovenskih oblasti, zelo malo pa zasledim izjav hrvaških državljanov in oblasti. Torej gre za precej enostransko predstavljanje problema, ki podpira interese slovenske države glede slovenskega ozemlja. Postavlja pa se vprašanje o dostopnosti virov. Joško Joras je namreč pogosto novinarje poklical sam, za druge vire pa so se morali novinarji potruditi oziroma bi se morali. Načela nepristranskosti novinarskega poročanja namreč vključujejo tudi posredovanje mnenja vseh vpletenih strani.

Pomembno se mi zdi tudi dejstvo, da sem prvi članek o Jošku Jorasu zasledila leta 1998, v času, ko je objavil svojo kandidaturo za občinskega svetnika in pridobil politično moč. Zdi se, da si je s tem zagotovil tudi dostop do medijev in tako lahko začel opozarjati na svoje težave. To potrjuje trditev Erjavčeve in Poler Kovačičeve (2007, 147), da imajo »navadni državljani« precej manjši dostop do medijskega diskurza kot politična elita.

Analiza je torej pokazala, da Slovenske novice in Delo sodelujeta pri reproduciranju nacionalizmov v slovenskem prostoru. Kljub različnim značilnostim analiziranih časopisov, oba uporabljata enake strategije: z rabo določenih besed ustvarjata nacionalistični diskurz, ki hrvaški narod postavlja nasproti slovenskemu in vzbuja občutek ogroženosti slovenskega naroda zaradi dejanj hrvaškega naroda. Slovenski narod pa ogroža tudi slovenska diplomacija, ki ni dovolj domoljubna, ne zagovarja slovenskih interesov in se ne bori dovolj za slovensko ozemlje.

6 SKLEP

Odnosi s Hrvaško so eden ključnih elementov identitete slovenskega naroda, določitev meje pa eden najpomembnejših problemov in ciljev, ki definirajo slovensko politiko. Informacije o pereči tematiki dobivamo večinoma iz medijev, zato me je v diplomskem delu zanimalo, kakšno sliko nam mediji o njej posredujejo. Osredotočila sem se na poročanje slovenskih časopisov, natančneje na poročanje Slovenskih novic in Dela kot dveh najbolj branih slovenskih časopisov, o primeru Joška Jorasa v povezavi z določanjem meje na levem bregu Dragonje.

Cilj moje raziskave je bil pokazati, v kolikšni meri in kako slovenski časopisi sodelujejo pri reproduciranju nacionalizmov v slovenskem prostoru. Razlog za mojo odločitev, da za primer vzamem Jorasov boj za južno mejo, tiči v spoznanju, da je prav z njegovim pojavljanjem v medijih javnosti sploh postal poznan problem določitve južne meje med Slovenijo in Hrvaško, od takrat naprej pa je to vprašanje poleg vprašanja o meji na morju zaznamovalo slovensko-hrvaške odnose.

Analiza novinarskih prispevkov iz Dela in Slovenskih novic od osamosvojitve leta 1991 do konca leta 2008 je pokazala, da osrednja slovenska časopisa uporabljata določene strategije, ki reproducirajo nacionalistični diskurz in s tem vplivajo na odnos slovenskega naroda do spornega vprašanja in Hrvatov nasploh. Jorasov boj za ozemlje je reprezentiran pozitivno in pohvalno, vendar le dokler z njim ne ogroža ugleda slovenske države. Hrvati so reprezentirani negativno, kot krivični, nepošteni, včasih tudi smešni. Morda me je najbolj presenetila kritika slovenske uradne politike, ki da je premalo domoljubna in preveč pasivna pri branjenju slovenskega ozemlja in zagovarjanju slovenskih nacionalnih interesov.

Tako Delo, ki je resen in kredibilen »osrednji slovenski časnik«, kot se promovira sam, kot Slovenske novice, ki imajo sloves tabloidnega časopisa, pri reprezentiranju Joška Jorasa in meddržavnih odnosov uporabljata strategije za reproduciranje nacionalizma. Novinarski prispevki so prežeti z nacionalno ideologijo in vsebujejo naslednje predpostavke: svet je razdeljen na narode, ki se med seboj razlikujejo, pripadniki enega naroda pa so homogena skupina s skupno preteklostjo in skupnimi interesi. Domoljubje je vrednota, domovino pa je treba braniti pred grožnjami drugega naroda. Zagotovo pa med poročanjem Dela in Slovenskih novic o Jošku Jorasu

prihaja tudi do razlik, na katere sama nisem bila pozorna. Zelo zanimiva bi bila tudi raziskava o razlikah med časopisoma na to temo.

V zadnjih mesecih se mediji z Joškom Jorasom niso več ukvarjali. Predpostavljam, da zato, ker je v ospredje stopila problematika določanja meje na morju in prizadevanje Hrvaške za vstop v Nato in Evropsko unijo, ki je postala osrednja tema medijskega poročanja.

Z analizo novinarskih prispevkov sicer nisem mogla ugotoviti, kako časopisne reprezentacije vplivajo na bralce, ugotovila pa sem, kakšno sliko dobivamo o problemu Joška Jorasa in določanju meje na levem bregu Dragonje ter kakšno ozračje časopisi ustvarjajo v odnosih med Slovenijo in Hrvaško. Ustvarjajo predvsem občutek ogroženosti Slovencev od Hrvatov in potrebo po boju za slovensko ozemlje. Prepričana sem, da dokler mejna vprašanja med državama ne bodo rešena, bodo medijske reprezentacije vsebovale nacionalistični prizvok.

7 LITERATURA

- Albreht, Matjaž. 2004. Joras nedopustno, Hrvaška neprimerno. *Delo*, 2 (24. avgust).
- Allen, Robert C., ur. 1987/1992. *Channels of Discourse, reassembled: Television and Contemporary Criticism*. London: Routledge.
- Alter, Peter. 1991. Kaj je nacionalizem? V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 221–237. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Amon, Smilja. 1996. *Tisk in politika v Jugoslaviji (1918–1941)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Anderson, Benedict. 1998. *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Armstrong, John A. 1991. Pristop k nastanku narodov. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 39–50. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- B. Š. 1999. Ukor zaradi 11 litrov mleka. *Delo*, 6 (21. oktober).
- --- 2002a. Joško Joras pripeljal čez mejo kobilu in žrebe. *Delo*, 3 (14. avgust).
- --- 2002b. Nova kazenska ovadba proti Jorasu. *Delo* (28. december).
- --- 2004. Joras toži Mesića. *Delo*, 2 (25. september).
- --- 2006. Prekinjena Jorasova obvoznica mimo kontrolne točke. *Delo*, 32 (22. april).
- --- 2008a. Jorasu morda ne bo treba stavkati. *Delo*, 1 (29. april).
- --- 2008b. Joško Joras dobil kodo za zapornico. *Delo*, 2 (7. junij).
- B. Š. in C. R. 2002. »Majhna provokacija«. *Delo*, 2 (19. avgust).
- B. Š. in D. G. 2006. Sporna korita na meji, zavrnjeno darilo. *Delo*, 1 (25. julij).
- Ballaster, Ross, Margaret Beetham, Elizabeth Frazer in Sandra Hebron. 2004. Revije za ženske: teorije teksta in culture. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 239–269. Ljubljana: Študentska založba.
- Belovič, Mario. 2008. Še naprej zapleti pri odpiranju zapornice. *Delo*, 2 (22. julij).
- Billig, Michael. 1995/2004. *Banal Nationalism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Breully, John. 1996. Approaches to Nationalism. V *Mapping the Nations*, ur. Gopal Balakrishnan, 146–174. London, New York: Verso: New Left Reweiw.
- Burr, Vivien. 1998. *An Introduction of Social Construcionism*. London: Routledge.

- Citron, Suzanne. 1991. Nacionalni mit: Pretres zgodovine Francije. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 191–220. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Celar, Branko. 2002. *Slovenija in njene meje*. Ministrstvo za notranje zadeve: Ljubljana.
- D. G. 1999. Joras pri sodniku za prekrške v Umagu. *Delo* (2. september).
- --- 2000. Carina za 'uvoz' iz Slovenije v Slovenijo. *Delo*, 24 (28. oktober).
- --- 2002. Joras zaradi zastave spet 'v prekršku'? *Delo* (27. december).
- Darovec, Darko. 1992. *Pregled zgodovine Istre*. Koper: Primorske novice.
- Debeljak, Aleš, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, ur. 2002. *Cooltura: uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Študentska založba.
- Demertzis, Nicolas, Stylianos Papathanassopoulos in Antonis Armenakis. 1999. Media and Nationalism: The Macedonian Question. *Harvard International Journal of Press/Politics* 4 (3): 26–50. Dostopno prek: <http://hij.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/4/3/26> (17. april 2008).
- Drčar-Murko, Mojca, Božidar Flajšman, Boris Vezjak in Darko Štrajn, ur. 2008. *Pet minut demokracije: podoba Slovenije po letu 2004*. Ljubljana: Liberalna akademija.
- Erjavec, Karmen. 2001. Media representation of the discrimination against the Roma in Eastern Europe: the case of Slovenia. *Discourse & Society* 12 (6): 699–727. Dostopno prek: <http://das.sagepub.com.nukweb.nuk.unilj.si/cgi/reprint/12/6/699> (10. februar 2008).
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1999. *Odraščanje z mediji: rezultati raziskave "Mladi in mediji"*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fairclough, Norman. 1995. *Media Discourse*. Oxford University Press Inc.: New York.
- Ferguson, Rober. 1998. *Representing »Race«: Ideology, Identity and the Media*. London: Arnold.
- Fiske, John. 2004. Televizijska kultura: branja poročil, bralci poročil. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 147–177. Ljubljana: Študentska založba.

- Fowler, Roger. 1991. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London, New York: Routledge.
- Giddens, Anthony. 1991. Nacionalna država, narod, nacionalizem. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 365–370. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Gogala, Roger. 1996. *Boj za južno mejo - Istra*. Ljubljana: Enotnost.
- Grča, Dušan. 1999. Na 'meji' med Slovenijo in Hrvaško je 'prekipelo' mleko. *Delo*, 2 (26. avgust).
- --- 2006a. Korita ostanejo, Joško Joras tudi. *Delo*, 1 (28. julij).
- --- 2006b. Zahteva za rušitev hrvaške kontrolne točke. *Delo*, 3 (29. julij).
- --- 2008. Gladovna stavka s podporo, a brez razumevanja. *Delo*, 2 (5. maj).
- Grča, Dušan in Klara Škrinjar. 2008. »Bistvo srečanj politikov ni lepše življenje za ljudi«. *Delo*, 1 (5. maj).
- Grossberg, Lawrence, Ellen Wartella in Withney D. Charles. 1998. *Media Making: Mass Media in a Popular Culture*. London: Sage.
- Hall, Stuart. 2004a. Delo reprezentacije. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 35–95. Ljubljana: Študentska založba.
- --- 2004b. Lastnosti novičarskih fotografij. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 193–209. Ljubljana: Študentska založba.
- Hartley, John. 1989. *Understanding News*. London: Routledge.
- Hobsbawm, Eric J. 1996. Ethnicity and Nationalism in Europe Today. V *Mapping the Nations*, ur. Gopal Balakrishnan, 255–266. London, New York: Verso: New Left Reweiv.
- Hroch, Miroslav. 1996. From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building Process in Europe. V *Mapping the Nations*, ur. Gopal Balakrishnan, 78–97. London, New York: Verso: New Left Reweiv.
- Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kajzer, Rok. 2008a. Sobotni 'miting' Zagreba ne vznemirja. *Delo*, 3 (25. april).
- --- 2008b. Hrvaška: Joras dogodka ni prijavil. *Delo*, 1 (26. april).
- --- 2008c. Za Zagreb shod manj pomembna novica. *Delo*, 1 (28. april).
- --- 2008d. »Tukaj ni Slovenija, tukaj je Hrvaška«. *Delo*, 3 (6. maj).

- Kajzer, Rok in Boris Šuligoj. 2008. Joras je začel gladovno stavkati. *Delo*, 1 (30. april).
- Knežević Hočevar, Duška. 2003. Medijska govorica o nacionalni reprodukciji v postsocialistični Sloveniji. *Teorija in praksa* 40 (2): 335–356.
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kreft, Lev. 2003. Znanstveno zgodovinopisje kot dejavnik preživetja. V *Nacionalna identiteta in kultura*, ur. Neda Pagon in Mitja Čepič, 55–71. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Kristen, Samo. 2002. *Istrsko vprašanje: iz zgodovine slovensko-hrvaške razmejitve v Istri*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Luthar, Breda. 1998. *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče.
- --- 2002. O televizijskih študijah. Pojasnilo k tekstu Newcomba in Hirscha. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 299–300. Ljubljana: Študentska založba.
- Luthar, Breda, Vida Zei in Hanno Hardt, ur. 2004. *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mašanović, Božo. 2008. Rupel: Netočne navedbe Hrvaške. *Delo*, 3 (29. april).
- Mašanović, Božo, Staš Ivanc, Boris Šuligoj in Stojan Žitko. 2007. Strogo zaupno. *Delo*, 3 (21. julij).
- Musek, Janek. 1997. Psihološke prvine narodne identitete in analiza slovenske samopodobe. V *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*, ur. Dušan Nećak, 174–203. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.
- *Nacionalna raziskava branosti*. 2006–2008. Dostopno prek: www.nrb.info/podatki/ (10. februar 2009).
- Nećak, Dušan, ur. 1997. *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.
- Newcomb, Horace in Paul M. Hirsch. 2002. Televizija kot kulturni forum. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 301–313. Ljubljana: Študentska založba.

- Ošlak, Vinko. 2003. Slovensko in univerzalno. V *Nacionalna identiteta in kultura*, ur. Neda Pagon in Mitja Čepič, 123–137. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Pagon, Neda in Mitja Čepič, ur. 2003. *Nacionalna identiteta in kultura*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Pušnik, Maruša. 1999. Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa* 36 (5): 796–808.
- --- 2003. Državotvorje, politike reprezentacij, nacionalne mitologije: mediji in iznajdba slovesnosti. V *Raziskovalno delo podiplomskih študentov v Sloveniji – ena znanost*, ur. Martin Klanjšek, 296–307. Ljubljana: Društvo mladih raziskovalcev Slovenije.
- Rztresen, Marjan. 1998. Slovenski volilci z one strani reke. *Slovenske novice*, 3 (14. november).
- --- 2000a. Le kje je doma svetnik Joras? *Slovenske novice*, 4 (24. januar).
- --- 2000b. Joško Joras se bje z mlini na veter. *Slovenske novice* (7. avgust).
- Rizman, Rudi. 1991. Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 15–37. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Ro. K. in B. Š. 2008. »Ljudje ne vedo, kaj se tukaj res dogaja«. *Delo*, 1 (3. maj).
- Seiter, Ellen. 1987/1992. Semiotics, Structuralism, and Television. V *Channels of Discourse, reassembled: Television and Contemporary Criticism*, ur. Robert C. Allen, 31–66. London: Routledge.
- Smith, Anthony D. 1991. Genealogija narodov. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 51–77. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- STA. 2002. Joras vložil kazensko ovadbo. *Delo*, 2 (2. avgust).
- --- 2008. Janša: Shod ob Dragonji naj bo miren in dostojanstven. *Delo*, 3 (26. april).
- Storey, John. 2003. *Inventing Popular Culture: From Folklore to Globalization*. Malden (MA): Blackwell.
- Škrinjar, Klara. 2008a. Shod v podporo borcem za južno mejo. *Delo*, 3 (25. april).
- --- 2008b. »Izhodišča so škodljiva«. *Delo*, 2 (11. junij).
- Šuligoj, Boris. 1999a. Slovenija obrnila hrbet zaselkom ob Dragonji? *Delo* (22. januar).
- --- 1999b. Svetnik ni hotel plačati carine za pohištvo. *Delo* (31. julij).
- --- 1999c. Mleko na Dragonji že zaudarja. *Delo*, 6 (4. december).

- --- 2000a. Zaplet s pomivalnim strojem rešen. *Delo*, 2 (3. november).
- --- 2000b. Vabilo brez kuverte. *Delo*, 4 (28. november).
- --- 2000c. Afera Joras se je močno zapletla. *Delo*, 1 (7. december).
- --- 2000d. Jorasa odpeljali na zaslišanje. *Delo*, 3 (7. december).
- --- 2000e. Na stopnišču ga je pričakala kuverta. *Delo*, 4 (8. december).
- --- 2000f. Joras spet izobesil zastavi. *Delo*, 2 (27. december).
- --- 2001a. Joras se bo opravičil, če ni v Sloveniji. *Delo*, 2 (9. marec).
- --- 2001b. V nos jim gre le slovenska zastava. *Delo*, 2 (22. maj).
- --- 2001c. Joras se bo branil z gladovanjem. *Delo* (20. junij).
- --- 2001d. Davek na osamosvojitev? *Delo*, 2 (6. september).
- --- 2002a. Jorasu je še teže. *Delo* (25. maj).
- --- 2002b. Obračun z zastavama. *Delo*, 2 (19. avgust).
- --- 2002c. Slovenec za hrvaškimi zapahi. *Delo*, 2 (22. avgust).
- --- 2002d. Zdaj protest z gladovno stavko. *Delo*, 1 (23. avgust).
- --- 2002e. Joras dobil prvi obisk. *Delo*, 1 (26. avgust).
- --- 2002f. Podpora svobodnemu izražanju mnenja. *Delo*, 2 (28. avgust).
- --- 2002g. Strogost pojenjuje. *Delo* (30. avgust).
- --- 2003. Joras na meji nima več težav. *Delo*, 6 (14. marec).
- --- 2004a. Jorasova obvoznica v Evropo. *Delo*, 3 (5. maj).
- --- 2004b. Jorasova obvoznica v Evropo. *Slovenske novice* (5. maj).
- --- 2004c. Obvoznico so 'zaprli' s cvetjem. *Delo*, 7 (26. maj).
- --- 2004d. Jošku Jorasu niso dovolili prepeljati lesa. *Delo*, 2 (21. avgust).
- --- 2004e. Lahko res kdorkoli zapre mejni prehod? *Delo*, 1 (23. avgust).
- --- 2004f. Turisti jih niso zanimali. *Delo*, 2 (23. avgust).
- --- 2006a. V lisicah in v Dragonji. *Delo*, 28 (20. april)
- --- 2006b. Od pomivalnega stroja do sajenja lipe. *Delo*, 3 (21. april).
- --- 2006c. Korita mora odstraniti Hrvaška. *Delo*, 3 (9. maj).
- --- 2006d. Bitka za cvetlična korita. *Delo*, 3 (15. julij).
- --- 2006e. Spet zapleti na zemljišču pri Jorasu. *Delo*, 3 (20. september).
- --- 2006f. Joras potrebuje soglasje. *Delo*, 4 (26. oktober).
- --- 2006g. Občina Buje prodaja česar ne bi smela? *Delo*, 4 (13. december).
- --- 2007a. Hrvaška prodaja našo zemljo. *Delo*, 1 (12. december).

- --- 2007b. Hrvaška prodala del spornih zemljišč z levega brega reke Dragonje. *Delo*, 3 (12. december).
- --- 2008a. Hrvati preprečili skladovi upraviteljici nadzor ob Dragonji. *Delo*, 3 (20. marec).
- --- 2008b. »Sem nisem prišel kot minister.« *Delo*, 1 (27. marec).
- --- 2008c. Bosta Cerar in Joras spor rešila na miren način? *Delo*, 3 (1. april).
- --- 2008d. Sodišče presodilo: Joras lahko sam odstrani korita. *Delo*, 2 (18. april).
- --- 2008e. Joras se pripravlja na premik cvetličnih korit. *Delo*, 3 (22. april).
- --- 2008f. Joras se sklicuje na sklep sodišča. *Delo*, 3 (25. april).
- --- 2008g. Užaljeni Joras ne bo več govoril za javnost. *Delo*, 1 (28. april).
- --- 2008h. Joras naj bi danes začel gladovno stavko. *Delo*, 3 (29. april).
- --- 2008i. Joras zadržano pred pogovorom s predsednikom Türkom. *Delo*, 3 (30. april).
- --- 2008j. Joško Joras od nedelje gladovno stavka. *Delo*, 3 (3. maj).
- --- 2008k. Ni pomembna pot, ampak cilj. *Delo*, 2 (6. maj).
- --- 2008l. Danilo Türk: Vladi obeh držav iščeta praktično rešitev. *Delo*, 1 (8. maj).
- --- 2008m. Zapornica bi lahko bila rešilna bilka. *Delo*, 3 (13. maj).
- --- 2008n. Istrski župani so za strpnost, ne za incidente ob meji. *Delo*, 3 (15. maj).
- --- 2008o. Prestavili sobotni shod pri Jorasu. *Delo*, 3 (16. maj).
- --- 2008p. Joras nehal gladovno stavkati. *Delo*, 3 (24. maj).
- --- 2008r. Joras nezaupljiv, politika optimistična. *Delo*, 3 (26. maj).
- --- 2008s. Joras vendarle dočakal zapornico namesto korit. *Delo*, 1 (4. junij).
- --- 2008t. Zapornice stojijo, daljinca pa Joras še nima. *Delo*, 3 (5. junij).
- --- 2008u. Ni miru na Jorasovi evropski poti. *Delo*, 3 (20. junij).
- --- 2008v. Hočeta prost dostop do Jorasove hiše. *Delo*, 3 (4. oktober).
- Šuligoj, Boris in Dušan Grča. 2006. Ne gre za štiri korita, ampak veliko več. *Delo*, 3 (25. julij).
- Todorov, Tzvetan. 1991. Narod in nacionalizem. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 145–164. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Toš, Niko. 2008. Zaupanje Slovenk in Slovencev v institucije sistema. V *Pet minut demokracije: podoba Slovenije po letu 2004*, ur. Mojca Drčar-Murko, Božidar Flajšman, Boris Vezjak in Darko Štrajn, 69–94. Ljubljana: Liberalna akademija.

- Turner, Graeme. 2004. Filmski jezik. V *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt, 337–357. Ljubljana: Študentska založba.
- Tyriakian, Edward A. in Neil Nevitte. 1991. Nacionalizem in modernost. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 267–295. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Umer, Iztok. 1999a. So trije zaselki ob Dragonji odpisani? *Slovenske novice* (23. januar).
- --- 1999b. Hrvatje mu kisajo mleko. *Slovenske novice*, 2 (26. avgust).
- --- 2004. Jorasova sramota na državni meji. *Slovenske novice*, 2 (23. avgust).
- --- 2008. Boj za korita zaprl mejo. *Slovenske novice*, 2 (28. april).
- Van Dijk, Teun A. 1988. *News as Discourse*. Hillsdale (New Jersey), Hove, London: L. Erlbaum.
- Vatovec, Jadran. 2006. Še dva dneva za štiri korita. *Slovenske novice*, 2 (26. julij).
- Verdery, Katherine. 1996. Whither 'Nation' and 'Nationalism'. V *Mapping the Nations*, ur. Gopal Balakrishnan, 226–234. London, New York: Verso: New Left Reweiv.
- Vidmajer, Saša. 2002. Slovenska vlada bi plačala kazen namesto Joška Jorasa. *Delo*, 2 (27. avgust).
- --- 2008. Türka moti pomanjkanje spoštovanja. *Delo*, 3 (7. maj).
- Vogrinc, Jože. 2003. Čemu »nacionalna identiteta« in »nacionalni interes« v kulturni politiki. V *Nacionalna identiteta in kultura*, ur. Neda Pagon, 37–51. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- White, Mimi. 1987/1992. Ideological Analysis and Television. V *Channels of Discourse, reassembled: Television and Contemporary Criticism*, ur. Robert C. Allen, 161–202. London: Routledge.
- Zajc, Marko. 2006. *Kje se slovensko neha in hrvaško začne: slovensko-hrvaška meja v 19. in na začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.
- Zei, Vida. 1993. Narodna idetiteta in javni prostor. *Teorija in praksa* 30 (11/12): 1214–1225.
- Yumul, Arus in Umut Özkırımlı. 2000. Reproducing the nation: 'banal nationalism' in the Turkish press. *Media, Culture & Society* 22 (6): 787–804. Dostopno prek: <http://mcs.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/22/6/787> (19. maj 2008).
- Žerjavič, Peter. 2001. Jorasu grozijo jetniški dnevi. *Delo* (16. junij).

- Žitko, Stojan. 2008a. Boj za mejo ali predvolilno vročičenje? *Delo*, 1 (25. april).
- --- 2008.b Razgreti predvolilni čas ali osebna trma? *Delo*, 3 (25. april).